

DE GOUDEN WEKEN

1. Achtergrond de Gouden Weken	blz. 1
2. Groepsvorming	blz. 2
3. De rol van de leerkracht in de verschillende fases	blz. 3
4. Werkwijze groepsvorming Gouden Weken	blz. 4
5. Programma voor de eerste 4 weken van het schooljaar	blz. 6
6. Positieve groepsvormers	blz. 7
- Energizers uit Grip op de groep (JSW)	blz. 9
- Energizers uit De Gouden Weken	blz. 23
- Energizers uit Kanjerspelletjes voor de gymzaal	blz. 39
- Energizers uit Relax Kids	blz. 51
- Voorbeelden van coöperatieve werkvormen	blz. 59

1. Achtergrond de Gouden Weken:

Een goed begin is het halve werk! Je krijgt in deze samenvatting een handreiking voor de eerste 4 weken van het schooljaar. Waarom zijn de eerste 4 weken van het schooljaar zo belangrijk? Na de zomervakantie vormt een groep zich opnieuw. De leerkracht moet zich hiervan goed bewust zijn. De 'belevingstijd' van de vakantie is voor kinderen langer dan voor volwassenen. Ze kennen natuurlijk de andere kinderen als ze erbij in de klas hebben gezeten, maar het proces begint opnieuw.

Daarnaast is er nog een reden om aan het begin van het schooljaar in te zetten op de groepsvorming. Je kunt de volgorde van de fases van groepsvorming beïnvloeden zodat de normen niet door de groepsleiders worden bepaald maar door de klas en de leerkracht samen!

De processen die van invloed zijn op de groepsvorming, spelen in praktisch elke groep, ongeacht de begeleiding. De kans dat een groep negatieve normen ontwikkelt als er in de eerste weken van de groepsvorming gerichte aandacht voor een positieve groepsvorming wordt gegeven is vrij klein.

Het proces van groepsvorming wordt op gang gebracht door 3 basisbehoeften bij mensen:

- erbij willen horen
- invloed willen uitoefenen
- behoefte aan persoonlijk contact.

Bij de Gouden Weken richten we ons vooral op de fases Forming en Norming. Het doel is dat er in de derde fase gekozen wordt voor normen en leiderschap waarbij er respect en acceptatie voor elkaar is, zodat dit ook tot uiting komt in gedrag.

Voordat we de fases van het model rond de groepsvorming gaan bespreken staan we even stil bij het onderscheid tussen een geleide- of begeleide- groep en een niet-geleide groep. Bij de geleide groep verschuift de normeringsfase naar voren en volgt meteen op de forming/oriëntatiefase. De stormingsfase wordt overgeslagen, omdat er al vanaf het begin meteen actief aandacht is voor de groepsnormen. Bij een niet-geleide groep is er wel een stormingsfase en laat je de groepsnormen aan het toeval over.

2. Groepsvorming:

Een groep doorloopt de volgende fases:

1. **Forming/Oriënteren:** De 'nieuwe' groep tast elkaar in deze eerste fase af. Wat kan wel en wat kan niet in deze groep? Wanneer hoor je erbij? De anderen worden letterlijk en figuurlijk bekeken. Het is de fase van de 'ontmoeting'. Zorg dat je die fase als leerkracht herkent en ook gebruikt om de kinderen weer opnieuw met elkaar te laten 'kennis maken'. Besef ook dat een 'rustig klasje' op dit moment nog niet wil zeggen dat de klas ook rustig blijft. De periode die deze fase duurt is afhankelijk van de leeftijd van de kinderen, vanaf groep 5 zijn ze meer gericht op de groep en zijn ze in toenemende mate zich bewust van de groeps sfeer; als de groep al eerder als groep gefunctioneerd heeft zal de verkenningsfase sneller verlopen.
2. **Storming/Presenteren:** De pikorde in de groep wordt vastgesteld; kinderen hebben behoefte aan erkenning; die gaan ze zoeken; hun positie verwerven. Eerst voorzichtig, aftastend, en later met meer nadruk. In allerlei situaties binnen de groep begint de 'pikorde' zich af te tekenen. Wie is de organisator, wie is de sociaal werker, wie is de joker? De uitkomsten van de stormingsfase kunnen verschillend zijn:
 - Er groeit een samenhangende, positief samenwerkende groep
 - De klas wordt een negatieve groep waarin concurrentie en machtsstrijd de boventoon voeren
 - De klas wordt niet één groep. Er ontwikkelen zich twee of drie subgroepen die ieder een eigen groepsproces ingaan
 - De klas is verdeeld in een hoofdgroep en enkele outsiders
3. **Norming/Normeren:** Ondanks de eerder genoemde indeling van zo'n twee weken per fase, kan het moment waarop de normingsfase aanvangt per groep verschillen. Het hangt een beetje af van hoe de eerste twee fases verlopen. De normen worden door de leiders bepaald. Een leider is zich niet altijd bewust van zijn/haar positie. Bij het ontstaan van positieve normen ontstaat er ruimte voor de kinderen om hun eigen grenzen te verkennen, samen te werken, voor elkaar opkomen en samen iets ondernemen. Er is geen concurrentie en ze zijn oplossingsgericht bij conflicten in een groep. Als leerkracht kun je hier gebruik van maken voor een positief leerklimaat door ze b.v. te laten samenwerken; positieve groepsdoelen in te zetten die direct een leerrendement sorteren. Als er negatieve normen zijn ontstaan dan komen deze vaak voort uit de negatieve instelling van de leiders. Deze instelling is vaak terug te voeren op een negatief zelfbeeld en de angst zelf buitengesloten te voelen. Negatieve doelen en normen zijn goed zichtbaar (belachelijk maken, uitlachen, buiten sluiten, pesten enz) vooral op momenten dat er niet direct controle van een volwassene is.

Na deze fase zijn de groepsnormen vastgesteld en zijn nu niet of heel moeilijk meer te veranderen; het geeft de groep duidelijkheid en bieden veiligheid; je weet waar je aan toe bent. De leerkracht in een negatieve groep kan nu heel moeilijk nog een verandering teweeg brengen. Als er nieuwe kinderen in de groep komen of er zijn kinderen uit de groep dan kan er een nieuw proces opgang komen.
4. **Performing/Presteren:** Deze fase is de langste fase in een groep of klas in het onderwijs. De rollen zijn verdeeld en de normen zijn vastgesteld; d. Tijd om tot uitvoering, 'performing' over te gaan. Voor het leef- en leerklimaat is het bijzonder prettig als de eerste drie fases een positieve groep hebben opgeleverd.

3. De rol van de leerkracht in de verschillende fases:

Fase 1 bij de geleide groep:

- Laat zien op een vriendelijke en stevige manier dat je er als leraar bent
- Schenk bewust aandacht aan het oogcontact; wie kijkt je goed aan en wie kijkt weg en waarom?
- Leerlingen willen weten wie jij bent; bied gelegenheid voor vragen en stel je open op
- Besteed aandacht aan energizers en coöperatieve leervormen, omdat je hiermee energie in de groep losmaakt en nieuwe energie creëert. In elke energizer zit een knipoog naar een leerdoel. Het is belangrijk om dit doel te benoemen en te bespreken met de groep.

Fase 2 bij de geleide groep: (de naar voren geschoven normeringsfase)

- Samen met de groep actief aandacht besteden aan het formuleren van groepsregels. (zorg dat het regels van de groep zijn en niet van jou!!) Maak deze zichtbaar en spreek elkaar hierop aan. De Kanjerregels zijn hiervoor de basis om per groep uit te werken.
- De leerkracht creëert situaties waarin de groep normen kan benoemen; hij/zij geeft hierbij op een natuurlijke wijze sturing aan het formuleren van positieve normen door de leerlingen zelf. Een belangrijk sturingsmechanisme is het leiden van een gesprek na een oefening. Als er een oefening is gedaan waarbij een bepaalde norm nadrukkelijk naar voren komt, kan de leerkracht sturen door in het nagesprek een kind te kiezen van wie hij weet dat het een positieve norm zal benoemen. (vraag je collega hierover bij de overdracht); herhaal wat deze leerling zegt en vraag bevestiging van de groep.
- Ben je bewust van je voorbeeldgedrag. Doe je zelf wat jij verwacht van de leerlingen?
- Probeer iedere leerling iedere dag even aandacht te geven. Denk aan een bemoedigend knikje, een dikke duim of iets nieuws wat je bij die leerling is opgevallen. Het principe is 'niemand is hier anoniem'.
- Laat de leerlingen elkaar ontmoeten van een relatief veilig en afstandelijk niveau naar steeds een laag dieper met behulp van oefeningen en energizers.
- Iedere oefening/activiteit/energizer heeft 3 fases:
 1. Een introductie, waarbij wordt herhaald wat ze al weten uit voorgaande oefeningen + de activiteit wordt uitgelegd
 2. De uitvoering, is doelgericht. Het is niet erg als het proces niet loopt zoals de leerkracht graag wil. Belangrijk is dat er straks ruimte is voor de kinderen om de positieve normen te benoemen. Je kunt een oefening 2x doen een slecht voorbeeld kan dan tegenover een goed voorbeeld worden gezet. In de evaluatie is het dan een kwestie van 'inkoppen'.
 3. De evaluatie, dan wordt er concentratie van de leerkracht verwacht. Hij moet afwegen wie er aan de beurt is, wat er gezegd is, of een uitspraak herhaald moet worden enz. In deze fase is er ruimte voor kinderen om hun eigen ervaringen te benoemen.
- Laat je als leerkracht niet van de wijs brengen door de 'stormingsfase' die in de groep plaatsvindt. Deze fase kan immers de nodige strijd met zich meebrengen, ook in een groep die zich tot een positieve groep aan het vormen is. De leerkracht moet niet in de valkuil stappen allerlei groepsvormende activiteiten af te blazen omdat er ruzie is, de groep te druk is enz. Als je je als leerkracht negatief opstelt, heeft dit een nadelige invloed op de groep ('zie je wel, wij kunnen het toch niet') en gaan de leerlingen elkaar de schuld geven van verschillende zaken.
- Als de groep te druk is voor een groepsvormende activiteit laat ze dan eerst iets doen om tot rust te komen (lezen, kleuren enz.)
- Gebruik incidenten in de klas om te bespreken en laat de kinderen zelf normen benoemen die ze belangrijk vinden. Denk vooraf even goed na: 'Wat ga ik aan de orde stellen?; Wie laat ik aan het woord?; Welke normen wil ik laten benoemen?; Hoe pak ik het aan? enz. Hier hoeft niet altijd iedereen actief aan mee te doen.

Fase 3 bij de geleide groep:

- de meest dominante leerling voert in de presentatiefase de boventoon, maar dit hoeft niet ten koste te gaan van de mening en het welbevinden van andere leerlingen. Er is overeenstemming over de groepsnormen en het is dus helder binnen welke kaders 'er strijd mag worden geleverd'.
- Deze fase vraagt intensieve begeleiding. Laat zien dat ieders mening gewaardeerd wordt en zet de leiders evt in bij verantwoordelijke taken waarbij ze rekening moeten houden met de belangen van de groep
- Maak gebruik van groepsvormende activiteiten zoek activiteiten die de groepsvorming als doel hebben en ben je bewust welke rol je aan wie geeft.

Fase 4 bij de geleide groep:

- Bij de geleide groep is de kans op een positieve sfeer nu vrij groot. Door omstandigheden kan de strijd om de rangorde ineens opslaan. Blijf groepsvormende activiteiten inroosteren om het groepsproces te onderhouden en de veiligheid te bewaken.
- Leidraad in deze periode is onze Kanjer methode + regelmatig energizers en coöperatieve werkvormen

4. Werkwijze groepsvorming Gouden Weken:

Ingrediënten van de Gouden Weken:

- Zelf geformuleerde positieve groepsregels
- Energizers
- Coöperatieve leervormen
- Voorbeeldgedrag van de leraar

1. Groepsregels:

Klassen zonder regels en routines zijn niet goed te managen. Kinderen hebben houvast nodig om productief te werken. Leraren moeten dat bieden. Er zijn regels nodig voor gedrag, maar ook voor onderbreken en wisselen van de les, gebruik van materiaal, samenwerken, zelfstandig werken enz. De regels moeten zelf geformuleerd en positief zijn; door de leerkracht geformuleerde regels haalt niets uit voor de groepsvorming; de leerkracht hoort niet tot de groep, maar staat erboven. Zelfgeformuleerde regels stimuleren de groepsverantwoordelijkheid, wederzijds respect, samenwerken, besluitvorming en problemen aanpakken. Herkader negatief geformuleerde regels positief dus 'niet aan elkaar zitten' wordt dan 'je houdt je handen thuis' of niet door elkaar praten' wordt 'je luistert naar elkaar' vraag steeds wat je wél wil zien. Voor jonge kinderen is dit nog lastig, die krijgen regels van de leerkracht; die kunnen nog niet goed inleven en ook niks met een opmerking als 'maar je zou het zelf toch ook niet leuk vinden als een kind dat bij jou deed?' Gebruik als basis de Kanjerregels die we hebben en werk ze uit op concreet gedrag met de kinderen.

2. Energizers:

Het is van belang dat energizers een functie hebben. Bij de inzet van een energizer moet je als leerkracht altijd een doel voor ogen hebben. Hoe helpt deze energizer mij bij het creëren van respect en acceptatie voor elkaar? Daarnaast is het van belang om na een energizer altijd een koppeling te leggen naar het leerdoel. Zorg dat je met activerende vragen de groep zelf tot de ontdekking laat komen wat je hieruit kunt leren.

3. Coöperatieve leervormen:

Kenmerkend voor samenwerkend leren is de noodzaak voor leerlingen om bij de uitvoering van een leertaak samen te werken. Let bij het samenstellen van de groepjes op de verhouding jongens/meisjes, leiders/volgers. Leerlingen moeten elkaar uitleg en informatie geven, elkaar overhoren, discussiëren over de leerstof, elkaars zwakke kanten aanvullen enz. De achterliggende

gedachte van deze vorm van leren is dat kinderen niet alleen leren van de interactie met de leraar, maar ook van de interactie met elkaar! Het is niet alleen gericht op het ontwikkelen van de eigen persoonlijkheid en kennis, maar juist ook om de ander verder te helpen met de kwaliteiten die het kind al bezit. Bij coöperatieve werkvormen ligt de nadruk op het juist gebruik maken van de verschillen tussen de leerlingen i.p.v. onderlinge competitie in de groep. Voordat je begint met de inzet van een coöperatieve leervorm is het goed om afspraken te maken over de manier van praten, rolverdeling binnen een groepje. Net als bij de energizers is het van belang om het doel van tevoren helder te hebben en tijd in te ruimen voor de nabespreking. Denk daarbij niet alleen aan de antwoorden en oplossingen van de groepjes, maar ook aan de evaluatie van de samenwerkingsvaardigheden (luisteren naar elkaar, materiaal delen, elkaars naam gebruiken enz)

4. Voorbeeldgedrag van de leraar:

Dit ingrediënt is het belangrijkste. Volgens onderzoek van Marzano blijkt dat de leraar het verschil maakt en veel meer invloed heeft dan de lesmethode of de achtergrond van de school. Hij heeft factoren gevonden die van grote invloed zijn op het klassenmanagement:

- Opstellen en toezien op de naleving van regels en procedures; wat er voor de kinderen geldt, geldt ook voor jou. Onderschat het leereffect van inconsequent gedrag niet. Juist door inconsequent gedrag leren kinderen dat het ondermijnen van regels loont.
- Uitvoeren van maatregelen bij ordeverstoring gedrag; leg vooral de nadruk op het benoemen en belonen van positief gedrag en maak duidelijk op een neutrale toon, dat het ongewenste gedrag een consequentie heeft. Gebruik bij de momenten dat je moet ingrijpen de ik-boodschap; daarmee voorkom je dat je in algemeenheden spreekt en de ander in het defensief drijft.
- Zorgen voor een effectieve relatie tussen leraar en de leerling: zorg dat je als leerkracht aan de ene kant aanwezig bent en je laat gelden als leider en anderzijds ook kunnen ondersteunen en meeveren met de leerlingen. Onderzoek toont aan dat als jij jezelf in een opwaartse spiraal wilt houden, elke negatieve gedachte die je hebt gecompenseerd moet worden door 3 oprechte positieve gedachten. Met andere woorden, elke negatieve opmerkingen dient gecompenseerd te worden met tenminste 5 oprecht positieve opmerkingen wil er sprake zijn van een positieve opwaartse spiraal. Met een goed compliment :complimenteer je niet de persoon, maar wat hij of zij doet; complimenteer zo specifiek mogelijk; vermijd makkelijk te geven complimenten; vermijd complimenten die concurrentie in de hand werken.
- De inrichting van de klas; heeft direct invloed op de sfeer in de klas; waar hangen we de groepsregels? Ziet alles er overzichtelijk en duidelijk uit voor de kinderen? Weten ze waar ze moeten zijn en kunnen ze daar makkelijk bij?
- Weet wat voor type kinderen je in de klas hebt: denk dan vooral aan het verschil tussen jongens en meiden. Ons type onderwijs past van nature beter bij meisjes dan bij jongens. Meiden zijn doorgaans beter in stil zitten en luisteren en zijn minder nadrukkelijk aanwezig dan jongens. Met name bij jongens is het van belang om een 'testosterontaal' te spreken; jongens zijn doeners; ze moeten niet alleen over grenzen en respect praten, maar zij moeten ze ook ervaren! Als jongens over grenzen gaan; niet recht breien, maar de consequentie laten ervaren. Jongens (maar ook meiden met een sterk karakter) denken vaak dat ze het wel anders kunnen, maar tussen denken en kunnen zit meestal een verschil. Bij testosterontaal kunnen we ook denken aan non-verbale uitstraling: Staan we stevig gegrond, met een rustige ademhaling vanuit de buik? Stralen we kracht uit, maken we ons letterlijk groot? Treden we bewust de fysieke ruimte binnen van een jongen om te laten zien dat we er zijn? Kortom vergeet niet om gebruik te maken van de specifieke behoeften en wensen van jongens.
- De juiste mentale instelling: hiermee wordt vooral alertheid en emotionele objectiviteit bedoeld. Alertheid is belangrijk om snel en accuraat probleemgedrag te identificeren en er

adequaat op te reageren. We moeten als het ware de klas continu scannen, zodra we ongewenst gedrag zien reageren we verbaal of non-verbaal; soms ook bewust negeren. Emotioneel objectief zijn betekent dat we het gedrag van kinderen als een feitelijk gegeven bezien. Richting de communicatie met ouders is dit principe net zo goed van belang. Bij ordeverstoring gedrag niet reageren vanuit onze emotionele opwindings. Dat is nl niet effectief; besef dat het niet om jou als persoon gaat en blijf professioneel.

- Hoge verwachtingen leiden tot hoge resultaten: dat blijkt ook uit onderzoek; leerlingen die 'laag' startten in het begin van het schooljaar begonnen te bloeien en presteerden hoger aan het eind van het schooljaar als er sprake was van een 'growth mindset' bij de leraar. Effectief leraargedrag heeft dus alles met verwachtingen te maken.

Ten behoeve van de Gouden Weken wordt het leraargedrag samengevat in 3 punten:

1. Voorbeeldgedrag tonen, in de hoop dat de klas dat overneemt
2. Situaties scheppen, waar de klas al vóór de Storming voor zichzelf regels gaat opstellen
3. Ervaring en bewustwording van positieve normen bevorderen

5. Programma voor de eerste 4 weken van het schooljaar:

- Week 1 – Twee energizers per dag
- Week 2 – Eén energizer per dag
- Week 3 – Twee energizers per dag en om de dag een coöperatieve werkvorm
- Week 4 – Kies je eigen vorm met energizers en coöperatieve werkvormen en de Kanjertraining.

Afsluiting van de Gouden Weken kan een schoolkrant zijn waarin iedere groep zich voorstelt.

In de eerste vergadering staat 'groepsvorming' op de agenda; rondje langs alle groepen.

In dit mapje vind je allerlei energizers uit verschillende boekjes o.a. Kanjerspelletjes voor in de gymzaal, 'De gouden weken', 'Grip op de groep', 'Relax Kids' enz. Er is heel veel materiaal om te gebruiken. Het maakt eigenlijk niet zoveel uit wat je doet, als je het maar met een doel doet en het ook evalueert met de kinderen!

Verder ook voorbeelden van coöperatiever werkvormen voor groep 1-8.

Alles is gescand uit de boekjes waardoor het niet altijd in dezelfde lettergrootte en even recht op de bladzijdes staat. Hopelijk heb je veel plezier van al het concrete materiaal in dit mapje!

6. Positieve Groepsvormers:

3.2 Positieve groepsvormers!

Bij de inzet van energizers en coöperatieve leervormen, moet je als leraar altijd het doel voor ogen houden, namelijk het creëren van respect en acceptatie voor elkaar (zie 3.1.2 & 3.1.3). Bij een nieuwe groep, bijvoorbeeld een groep 3 bestaande uit samengevoegde kleuterklassen of een brugklas, moet je werken aan een voorzichtige opbouw waarbij het accent in het begin ligt op relatief afstandelijke, niet al te persoonlijke zaken. Bij een groep die elkaar al langer kent kun je wat sneller doorschakelen naar oefeningen en energizers rondom de groepsregels en thema's als respect en acceptatie.

Stel de groepen altijd gericht samen. Let daarbij op vriendschappen, leiders, stille kinderen en dergelijke. Zorg voor een goede mix en wissel geregeld van samenstelling, eventueel ook bij dezelfde activiteit. Laat het vormen van groepjes niet aan het toeval over, behalve als je wilt observeren hoe de bestaande verhoudingen zijn. Stem de oefeningen af op de fase waarin je met je groep verkeert. Aanwijzingen hiervoor zijn te vinden in het theoretische deel van hoofdstuk 4, in het 'Handboek positieve groepsvorming' en in 'Goed van start'. Om leraren op weg te helpen, is elke energizer voorzien van een globale omschrijving van het doel en de fase waarin deze ingezet zou kunnen worden. Het 'Handboek positieve groepsvorming' wordt uitgegeven door Quirijn en wordt ook aangeboden via Eduforce.

Verder hangt de frequentie, inzet en tijdsperiode waarover je de groepsvormende activiteiten verspreid, uiteraard ook af van de leeftijd van de kinderen. Het is niet de bedoeling geweest om een volledig overzicht te maken van alle soorten groepsvormende activiteiten. Met behulp van de hier vermelde voorbeelden word je alvast in de goede richting gezet. De groepsvormende activiteiten zijn afkomstig van diverse bronnen. Daarbij gaat het om de internetsite Jeugdwerknet, De vreedzame school, Plezier op school, Leefsleutels – hé doe je mee, Rots & water, Energize, Silly sports & goofy games en de samenstellers van deze map.

Een zeer geschikte bron, vrij toegankelijk op internet, is de site www.jeugdwerknet.be. Onder het kopje 'spelen' vind je veel groepsvormende spelen, van kennismakings- tot evaluatiespelen. Deze site is zeer geschikt voor het voortgezet onderwijs maar ook het primair onderwijs kan er prima mee uit de voeten. Tenslotte kun je natuurlijk ook je fantasie de vrije loop laten en je creativiteit inzetten om zelf een geschikte groepsvormende activiteit te verzinnen!

Energizers:

Doel:

De leerlingen formuleren normen over hoe ze met elkaar omgaan.

Toelichting:

Het is belangrijk dat de groep zelf aangeeft hoe ze met elkaar omgaan tijdens deze lessen. We zitten nog in de eerste fase van het groepsproces, er zijn dus geen normen neergezet. Laat de kinderen met positieve waarden en normen als eerste de vragen beantwoorden. Belangrijk is dat de normen meteen geformuleerd worden. Kinderen zullen zich dan veilig voelen tijdens deze lessen.

Vorbereiding:

De leerlingen zitten in de kring. Het is belangrijk dat de leerkracht van tevoren bedacht heeft welke kinderen hij als eerste de vragen laat beantwoorden. Zorg dat de afspraken op het bord geschreven kunnen worden. Later kunnen ze op papier gezet worden.

Uitvoering:

- Vertel de leerlingen dat we de komende weken een aantal lessen groepsvorming doen.
- Vertel dat we van elkaar horen hoe je op een goede manier met elkaar kunt omgaan, zodat iedereen met plezier naar school komt. De leerkracht geeft de norm aan, dat is voorbeeldgedrag. Later in deze oefening komen de normen die de leerlingen zullen neerzetten.
- Vertel de leerlingen dat we met elkaar afspreken hoe we met elkaar omgaan tijdens deze lessen. In deze kring maken jullie deze afspraken.
- Mogelijke vragen aan de leerlingen (als ze nog niet genoemd zijn). Er kunnen nog allerlei vragen zelf toegevoegd worden.
 - Wie heeft een idee waarover we een afspraak zouden moeten maken?
 - Welke afspraak zouden we hierover kunnen maken?
 - Mag je door elkaar praten?
 - Wat vind je ervan als een leerling een andere leerling uitlacht?
 - Wat vind je van zachtjes met elkaar smoezen zodat iemand anders het niet hoort?
 - Is luisteren naar elkaar belangrijk?
- Schrijf iedere afspraak kort op het bord.

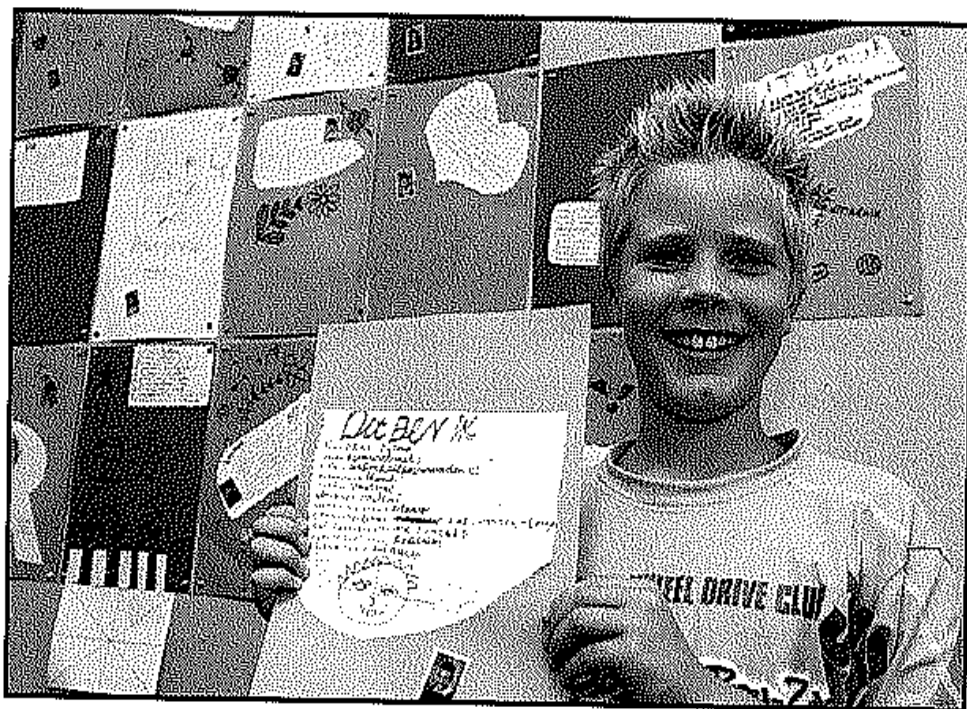
DIT BEN IK!

Doel:

De leerlingen leren om aan andere kinderen te laten zien wie ze zijn.

Toelichting:

Iedereen wil gekend worden. Voor een positieve omgang met elkaar is kennis van de ander van belang. Deze oefening is een essentiële voorbereiding voor de andere oefeningen in deze paragraaf, en de volgende drie paragrafen. Centraal staat hier, dat de leerling aan de andere leerlingen laat zien wie hij is.

Voorbereiding:

Zorg dat er voldoende gekleurd papier aanwezig is (A4 of iets groter) en dat de kinderen de beschikking hebben over linialen, kleur-

potloden en pennen. De leerkracht kan ervoor kiezen om het schrijfwerk op lijntjespapier te laten schrijven, dit daarna uit te knippen en op het gekleurde blad te laten plakken. In dat geval zijn er ook scharen en lijm nodig. Het zou leuk zijn als alle kinderen een pasfoto van zichzelf hebben die ze hierbij kunnen gebruiken. De klas kan in de gebruikelijke opstelling blijven staan, het is een individuele opdracht.

Schrijf op het bord wat er op het 'Dit ben ik-blad' komt te staan.

Uitvoering:

- Vertel de leerlingen dat ze vandaag laten zien wie ze zijn. Daarvoor maken ze een 'Dit ben ik-blad'. Als ze iets niet weten, mogen ze het gerust overslaan.
 - Naam, adres, woonplaats en eventueel telefoon en e-mail.
 - Hoe zie ik er uit? (kleur ogen, kleur haar, lengte, enzovoort).
 - Waar ben ik goed in?
 - Liefvelingskleur.
 - Liefvelingsdier.
 - Liefvelingseten.
 - Eventueel een pasfoto.
 - Tekening/versiering.
- Iedereen gaat nu aan de slag met het materiaal en maakt een 'Dit ben ik-blad'.
- De bladen worden duidelijk zichtbaar in het lokaal opgehangen zodat de leerlingen de bladen van zichzelf en de andere kinderen regelmatig kunnen bekijken.
- Geef de leerlingen de ruimte om een aantal 'Dit ben ik-bladen' van andere kinderen te bekijken.

Nabespreking:

- Vond je het lastig om iets positiefs over jezelf op te schrijven?
- Staan er op de 'Dit ben ik-bladen' van andere kinderen dingen die je nog niet wist?
- Waarom is het belangrijk iemand anders goed te kennen?

GROEPSVERHAAL (TAAL/LEZEN)

Doel:

De capaciteiten van elkaar leren accepteren. Omgaan met verschillen tussen elkaar. Het schrijven van vier tot vijf verhalen.

Toelichting:

Er zijn kinderen die beter kunnen lezen en schrijven dan andere.

Door samen een vier- of vijftal verhalen te schrijven wordt het verhaal niet alleen door één kind geschreven. Tijdens het proces is het belangrijk goed te observeren en te kijken of alles goed gaat.

Groepjes kunnen door de leerkracht, of door de kinderen zelf worden samengesteld.

Voorbereiding:

Zorg voor A4-lijntjespapier (1 per kind). De kinderen zitten in een opstelling waarin het gemakkelijk is om in een groepje van vier of vijf, blaadjes door te geven.

Uitvoering:

- Vertel de leerlingen dat ze in een groepje vier (of vijf) verhalen gaan schrijven.
- Geef aan wat de groepjes zijn, of laat de kinderen zelf groepjes maken (zie oefening Kleurcollage, paragraaf 7.4).
- Vertel dat deze oefening helemaal stil plaatsvindt.
- Ieder kind in het groepje heeft een blaadje en begint een verhaal te schrijven (de leerkracht kan vooraf een kort verhaal voorlezen of suggesties geven). Eventueel geeft u ook een uitleg op taal/leesgebied (het schrijven van een verhaal).
- Als er vijf minuten voorbij zijn, wordt het blaadje doorgegeven aan de volgende schrijver in het groepje. Deze krijgt twee minuten leestijd en gaat dan verder met het schrijven van het verhaal. Er mogen geen vragen gesteld worden aan de vorige schrijver.
- Na twee minuten leestijd en vijf minuten schrijftijd wordt het verhaal wederom doorgegeven en is er weer twee minuten leestijd en

vijf minuten schrijftijd, enzovoort.

- Als er groepjes van vier en vijf zijn, wordt er in het groepje van vier door de starter van het verhaal ook een einde geschreven (na de vierde wissel).
- De groepen mogen de verhalen van hun eigen groep lezen en bespreken. Observeer wat er gebeurt. Neem hiervoor een aantal minuten de tijd.
- Vertel dat alle verhalen in een map in de klas komen en dat iedereen de verhalen uit de hele groep kan lezen.
- Ga verder met de nabespreking.

Nabespreking:

- Vond je het leuk om te doen?
- Was het moeilijk om niets tegen de anderen te zeggen? Waarom?
- Vond je het moeilijk om verder te gaan met het verhaal van een ander?
- Was je het eens met wat een ander had geschreven? Wat deed je daarmee?
- Merkte je dat er verschillen zijn in hoe goed de een schrijft of speelt en hoe goed de ander dat doet?
- Hoe ga je daarmee om?

HOORSPEL 'IK NEEM JE ZOALS JE BENT' (DRAMA)

Doel:

Leerlingen respecteren verschillen.

Toelichting:

Deze enigszins komische oefening laat leerlingen op een speelse wijze omgaan met verschillen tussen kinderen. Centraal staat het verschil tussen stemmen. Dit is veiliger dan aspecten als uiterlijk (flaporen, x-benen, dik zijn, enzovoort), intelligentie (nerd, domoor, professor) of gedrag. Een voorwaarde is wel dat kinderen hebben geleerd om met minder directieve opdrachten om te gaan (weinig directe begeleiding door de leerkracht, een grotere eigen sturing

door de leerling). Eventueel kan de opdracht aangepast worden aan een meer sturende.

Vorbereiding:

Bedenk van tevoren wie de groepjes samenstelt, de leerlingen of de leerkracht. Bij het maken van groepjes kan rekening gehouden worden met het feit dat een enkel groepje niet 'doorslaat' door excessief jokergedrag.

Zorg ervoor dat de leerlingen achter een gordijn, een grote tafel die op zijn kant staat of iets anders, hun hoorspel kunnen uitvoeren.

Elk groepje heeft pen en papier nodig.

Bedenk vooraf allerlei voorbeelden die de leerlingen kunnen gebruiken (als ze nog weinig gewend zijn aan halfopen opdrachten).

Uitvoering:

- Vertel de leerlingen dat iedereen anders is, maar dat iedereen erbij hoort. Zonder verschillen wordt het maar saai en vervelend.
- Vertel de leerlingen dat ze in groepjes van vier tot vijf leerlingen een kort hoorspel gaan schrijven. Zorg eventueel voor een technische uitleg op dramagebied.
- In het hoorspel moet het verschil tussen de stemmen een belangrijke rol spelen, je moet aan de stem kunnen horen om wat voor persoon, dier of ding het gaat.
- Vraag de leerlingen wat er niet in een hoorspel thuis hoort (denk hierbij aan vloeken) om zo op voorhand te voorkomen dat er in het hoorspel ongewenste dingen gebeuren.
- Geef eventueel mogelijkheden en suggesties voor een hoorspel (dit hoeft niet, vaak kunnen de leerlingen zelf, aardig wat bedenken). Opties: in een winkel, op school, in de hondenkennel, in een pretpark, in een spookhuis, tijdens een verjaardag, tuttige tante, reus, hondje, walrus, oma, klein kind.
- Laat de leerlingen zelf groepjes maken (zie oefening 'Kleurcollage' uit paragraaf 7.4) of lees de samenstelling van de groepjes voor. Laat de leerlingen in die groepjes zitten.

- Vertel dat ieder groepje het hoorspel op moet schrijven. Geef aan welke tijd de groepjes hebben en dat ze aan de slag kunnen.
- Begeleid het proces door rond te lopen en te luisteren.
- Als de groepjes klaar zijn, wordt verteld dat ieder groepje een leerling uit hun midden moet kiezen die het hoorspel saai voorleest zonder de rollen te noemen en zonder verschil te maken in stem tussen de verschillende rollen. Vertel dat daarna het hoorspel wordt gespeeld met alle kinderen van het groepje en dus met verschillende stemmen.
- Alle groepjes voeren hun hoorspel nu twee keer op achter het gordijn of achter de tafel (onzichtbaar maar wel hoorbaar voor de andere kinderen uit de klas); één keer op de saaie wijze en één keer met de hele groep en verschillend klinkende stemmen.

Nabespreking:

Bedenk vooraf welke leerlingen als eerste de eerste en de tweede vraag beantwoorden.

- Wat vonden jullie van de hoorspelen?
- Wat was leuker om naar te luisteren: de hoorspelen met de verschillende stemmen of de hoorspelen met één stem? Waarom denk je dat?
- Wordt het door verschillen leuker, boeiender, of wordt het door die verschillen juist saai en minder leuk?
- Kun je nog meer voorbeelden noemen van situaties waarin het leuker en boeiender is door verschillen tussen kinderen?

JE MAG NIET MEEDOEN – EEN KRINGGESPREK

Doel:

Leerlingen spreken uit dat uitsluiten van andere kinderen fout is.

Toelichting:

In deze oefening wordt gebruikgemaakt van een spiegelverhaal. Identificatie met de hoofdpersoon uit het verhaal is hierbij van belang. In deze oefening wordt een groot beroep gedaan op de

begeleiding door de leerkracht. Deze oefening kan mooie gesprekken opleveren. Een collega schreef hierover: 'Dit is een van de meest waardevolle onderdelen geweest. Er werd heel serieus naar elkaar geluisterd en ook de stoere kinderen hadden een voorbeeld van het zich buitengesloten voelen. Dit gesprek gaf mij kippenvelmomenten.'

Voorbereiding:

Lees het verhaal in de 'uitvoering' goed door en bepaal waar accenten komen. Bedenk welke leerlingen als eerste het woord krijgen na het verhaal. Verander eventueel de namen in het verhaal als ze voorkomen in de groep.

De leerlingen zitten in een kring.

Uitvoering:

- Vertel de leerlingen als ze in de kring zitten, dat er een verhaal voorgelezen gaat worden en dat er daarna over gepraat gaat worden.
- Lees het verhaal voor.

Nabespreking:

- Hoe vind je dit voor Mark?
- Wat vind je van Chris in dit verhaal?
- Chris is de leider van het groepje. Doet hij dat goed?
- Hoe vind jij dat een leider dit had moeten doen?
- Wat vind je van de andere vier kinderen die erbij stonden?
- Hoe zou jij het gedaan hebben als je erbij stond?
- Mark wordt buitengesloten. Wat vind je van buitensluiten?
- Ben je zelf wel eens buitengesloten of ken je een voorbeeld van iemand die is buitengesloten?
- Hoe voelde dat?

LAAT ZIEN WAT JE VOELT! (DRAMA)**Doel:**

Leerlingen leren de juiste emoties te tonen.

Toelichting:

Sommige leerlingen laten aan de buitenkant zien dat ze boos zijn, terwijl ze eigenlijk van binnen verdrietig zijn. Als deze problematiek in de groep speelt is het aan te bevelen, om uit een of meer methoden voor sociaal-emotionele ontwikkeling, oefeningen te doen. Dit helpt leerlingen om de juiste emotie te tonen. Hier draait het om de koppeling non-verbale uitdrukking en emotie. In het nagesprek wordt verteld dat het belangrijk is dat de juiste emotie wordt getoond, anders kan een ander er niet op een juiste manier op reageren.

Voorbereiding:

Zet de groep in de vorm van een hoefijzer (halve kring). Maak kaartjes met daarop verschillende emoties: boos, verdrietig, blij, verlegen, bang, pijn, tevreden, moe, enzovoort.

Uitvoering:

- Vertel de leerlingen dat het belangrijk is dat je laat zien hoe je je voelt. Als je dat niet doet, kan iemand niet weten hoe hij met je moet omgaan.
- Vertel dat er acht leerlingen om de beurt naar voren mogen komen om een emotie uit te beelden (zonder praten). De anderen mogen dan raden welke emotie ze zien.
- Vraag wie er wil uitbeelden, kies een kind uit en laat hem de emotie uitbeelden. De andere kinderen mogen raden.
- Vraag de kinderen, zodra de emotie is geraden, hoe je kon zien om welke emotie het ging.
- Zorg dat alle acht kaartjes aan de beurt komen.

Nabespreking:

- Vond je het moeilijk om de emotie te raden?
- Vond je het moeilijk om de emotie te spelen?
- Zie je er aan de buitenkant wel eens anders uit dan jij je van binnen voelt?
- Waarom is het belangrijk dat je aan anderen laat zien hoe jij je voelt?

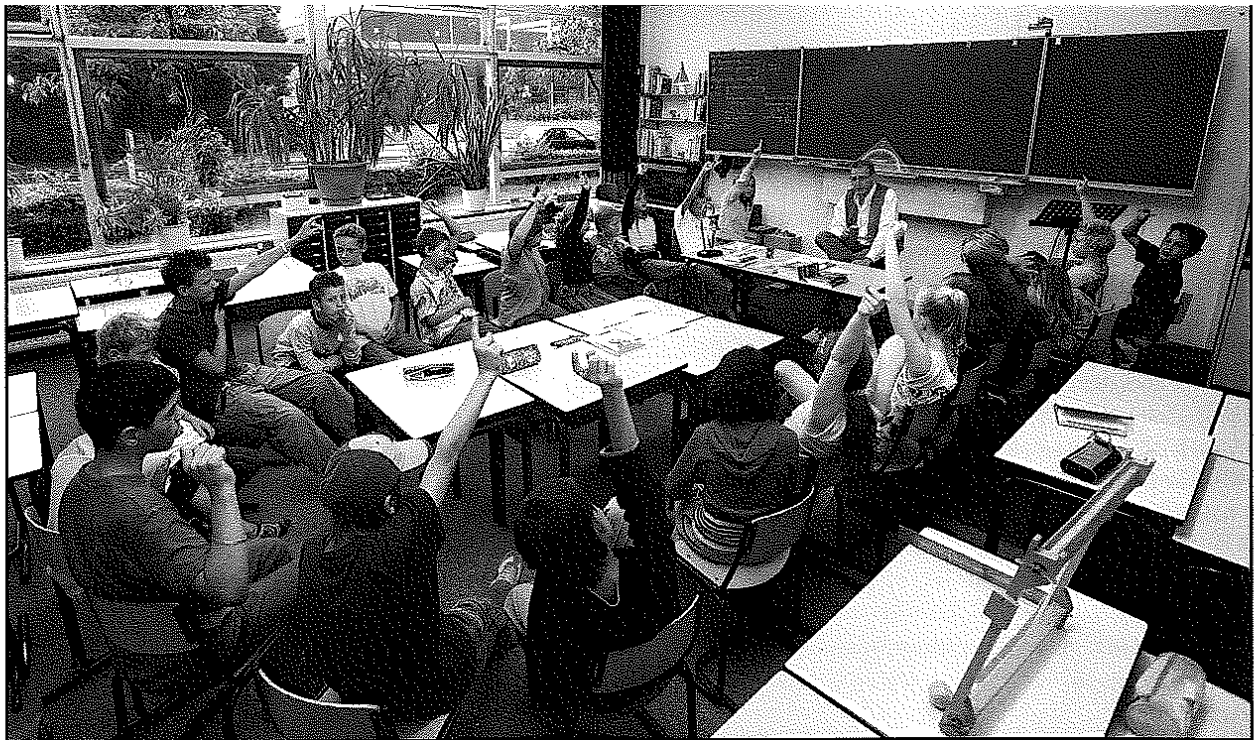
7.3 Norm: positieve communicatie

WAT HOOR IK?**Doel:**

Leerlingen oefenen met het geconcentreerd luisteren.

Toelichting:

Voorwaarde voor een positieve communicatie is het goed luisteren naar elkaar. Luisteren komt in deze en de drie volgende oefeningen aan de orde. Het draait hierbij om de bewustwording, dat luisteren van belang is voor een echt gesprek. Als er in de groep problemen zijn met luisteren, zijn er diverse methodes en boeken waarmee gewerkt kan worden om het luisteren te verbeteren.

Vorbereiding:

Verzamel een aantal objecten die nodig zijn voor deze oefening. Bijvoorbeeld: lucifer met doosje, speld, schaar, kopje met lepeltje en een papiertje. De leerlingen zitten in de kring. Het is handig om deze en de volgende drie oefeningen achter elkaar uit te voeren.

Uitvoering:

- Vertel de leerlingen dat ze straks stil moeten zijn, hun ogen dicht moeten doen en goed moeten luisteren naar wat ze horen. Daarna mogen ze raden wat ze gehoord hebben.
- Laat de kinderen stil zijn en hun ogen dichtdoen. Strijk de lucifer langs het doosje zodat deze ontbrandt. Vraag wat ze hoorden.
- Herhaal de opdracht met een knippende schaar, een vallende speld, een lepeltje dat tegen een kopje tikt en een papiertje dat wordt verkreukeld.

Nabespreking:

- Is het moeilijk om te luisteren naar wat er gebeurt?
- Vond je het moeilijk om je ogen dicht te houden?
- Wanneer is luisteren belangrijk?

PRAATKRING

Doel:

Kinderen leren te luisteren naar elkaar.

Toelichting:

Deze oefening gaat verder op de oefening 'Wat hoor ik?'

Vorbereiding:

De groep zit in een kringopstelling. Selecteer een opdracht waarover gepraat wordt: vakantie, buitenspelen, computergames, huiswerk of iets anders. Bedenk wie er eventueel als eerste de vragen krijgt en wie er als eerste een verhaal mag vertellen.

Uitvoering:

- Vertel de kinderen waarover we het hebben in de kring. Vertel dat drie kinderen aan het woord komen en dat iedereen goed moet luisteren. Daarna stelt de leerkracht aan de andere kinderen vragen over het verhaal.
- Een leerling vertelt over een onderwerp. Daarna worden er vragen gesteld over het verhaal aan de andere kinderen.
- Herhaal dit met twee andere verhalen van leerlingen.

Nabespreking:

- Vond je het moeilijk om het verhaal te volgen?
- Wist je antwoorden op de vragen?
- Vond je dat de verhalen duidelijk waren?
- Waarom is het belangrijk dat verhalen duidelijk verteld worden?
- Waarom is het belangrijk dat je goed luistert naar wat iemand vertelt?

BLA BLA BLA**Doel:**

Leerlingen leren te luisteren naar elkaar. Ze ontdekken wat langs elkaar heen praten is.

Toelichting:

Deze oefening kan gedaan worden na de vorige twee oefeningen.

Voorbereiding:

De kinderen zitten in de kring. Lees de dialoog voor in de 'uitvoering'. Laat een leerling meehelpen de dialoog voor te bereiden.

Uitvoering:

- Vertel de leerlingen dat er een dialoog volgt waarin langs elkaar heen gepraat wordt. Voer de dialoog uit met de leerling die is uitgekozen.

Leerkracht: Hoi, hoe is het met jou? Hoe vind je mijn nieuwe broek? Die heb ik gisteren gekocht, samen met mijn moeder. Morgen ga ik met mijn moeder naar...

Leerling: Ja, leuk joh. Mijn moeder en ik zijn naar het zwembad geweest. Lachen! Weet je wie ik tegenkwam? Die gozer die vlak bij ons woont. Hoe heet hij ook alweer? Nou ja, morgen ga ik weer en dan ...

Leerkracht: Oh, leuk. Op vakantie heb ik veel gezwommen. Met mijn nieuwe...

Leerling: Ja, ik heb een nieuwe fiets gekregen. Van mijn opa en oma, die kwamen gisteren langs toen ik...

Leerkracht: Dit weekend ga ik naar mijn opa. Nou doe!

Leerling: Ja, doe!

Tussenvragen:

- Wat ging hier fout?
- Werd er ingegaan op wat de ander zei?
- Werd er naar elkaar geluisterd?
- Laat de leerlingen nu in tweetallen langs elkaar heen praten. Maak tweetallen (praktisch: de kinderen die naast elkaar zitten in de kring) of bij een oneven aantal een drietal. De kinderen mogen zelf een onderwerp bedenken.
- Leg na een minuut of twee de gesprekken stil.

Nabespreking:

- Vond je het moeilijk om niet op de ander in te gaan?
- Is het prettig als de ander niet echt naar je verhaal luistert en niet op je verhaal ingaat?
- Waarom is het fijn als iemand naar je luistert?

IK LUISTER NAAR JE**Doel:**

Leerlingen leren te luisteren naar elkaar en leren op elkaar in te gaan.

Toelichting:

Deze oefening sluit aan bij de vorige drie oefeningen.

Voorbereiding:

De kinderen zitten in de kring. Lees de dialoog voor in 'de uitvoering'. Laat een leerling meehelpen de dialoog voor te bereiden.

Uitvoering:

- Vertel de leerlingen dat er een dialoog volgt waarin naar elkaar geluisterd wordt en op elkaar wordt ingegaan. Voer de dialoog uit met de leerling die is uitgekozen.

Leerkracht: Hoi, hoe is het met jou? Hoe vind je mijn nieuwe broek? Die heb ik gisteren gekocht, samen met mijn moeder. Morgen ga ik met mijn moeder naar de winkel om te kijken of er nog zo'n broek is.

Leerling: Dat is leuk. Ik vind het een mooie broek. Welke kleur wil jij morgen kopen?

Leerkracht: Dat weet ik nog niet. Deze kleur heb ik nu al, dus ik denk wel dat ik een andere kleur neem.

Leerling: Dat lijkt mij logisch. Twee broeken van dezelfde kleur. Dat lijkt mij niet leuk.

Leerkracht: Heb je zin om morgen mee te gaan?

Leerling: Ja, dat lijkt mij leuk.

- Tussenvragen:
 - Werd hier naar elkaar geluisterd?
 - Wat ging hier anders dan in de vorige dialoog?
 - Hoe kon je merken dat de leerling luisterde?
- Vertel dat de leerlingen in tweetallen een onderwerp kiezen waarover ze praten. Maak tweetallen (praktisch: de kinderen die naast elkaar zitten in de kring). Maak bij een oneven aantal een drietal. Een van de leerlingen begint met vertellen. De ander luistert en stelt vragen over het onderwerp.
- Na een minuut of twee worden de rollen omgedraaid.

Nabespreking:

- Vond je het moeilijk om op de ander in te gaan?
- Is het prettig als de ander echt naar je verhaal luistert en ingaat op wat je zegt?
- Waarom is het fijn dat iemand naar je luistert?

COMPLIMENTEN VAN EEN GROEP

Doel:

Leerlingen leren samen complimenten geven aan andere leerlingen.

Toelichting:

Kinderen hebben, net als veel volwassenen, de neiging om het negatieve te benadrukken en het positieve niet te noemen. Deze en de volgende oefening draait om het geven van complimenten. Belangrijk is dat er niemand wordt uitgesloten. Kijk goed hoe de groepjes worden samengesteld. Voordat deze oefening gedaan kan worden, is het belangrijk dat kinderen iets van elkaar weten. Het is daarom goed dat hiervoor al de oefeningen 'Dit ben ik!', 'Naamspel' en 'Wie ben ik?' zijn uitgevoerd. Deze oefening is een tussenstap naar de volgende oefening waarin de kinderen niet in een groep, maar individueel complimenten geven.

Voorbereiding:

Stel groepjes samen en bedenk welk groepje complimenten geeft aan welk ander groepje. Zorg dat elk groepje een A4'tje met lijntjes, een schaar, lijm en een mooi gekleurd vel heeft.

Uitvoering:

- Zet de leerlingen in groepjes.
- Vraag de leerlingen wat een compliment is. Zorg dat duidelijk wordt wanneer iets wel en wanneer iets geen compliment is. 'Wat heb je een mooie snottebel,' is geen compliment.
- Vertel de leerlingen dat ze met hun groepje complimenten bedenken voor alle kinderen uit een ander groepje. Vertel ieder groepje over welke andere kinderen ze complimenten mochten schrijven. Geef aan dat ze niet bij de andere groepjes mogen kijken, dat allerlei informatie over anderen te vinden is op de 'Dit ben ik-bladen' en dat aan het einde iemand uit het groepje de complimenten voorleest.
- Per groepje komt voor ieder kind van het andere groepje op het blaadje te staan: 'Beste [naam], wij vinden dat jij [compliment]'. Als alle complimenten voor de kinderen uit het andere groepje zijn opgeschreven, schrijven de kinderen hun namen onder de complimenten.

- Laat per groepje de complimenten helemaal voorlezen (inclusief de namen van degenen die de complimenten gegeven hebben). Complimenteer ieder groepje met de complimenten die ze gemaakt hebben.
- Knip de complimenten uit en plak ze op een mooi vel. Hang het vel goed zichtbaar op in de klas. Zo kunnen de kinderen er vaak op kijken.

Nabespreking:

- Vond je het moeilijk om complimenten te geven?
- Vond je het fijn om complimenten te krijgen?

COMPLIMENTEN GEVEN

Doel:

Leerlingen leren elkaar complimenten te geven.

Toelichting:

De leerlingen gaan nu individueel complimenten bedenken en opschrijven. Dit is moeilijker dan complimenten bedenken en geven in een groepje. Om het complimenten geven te stimuleren, kan hiermee door het schooljaar heen vaker geoefend worden.

Voorbereiding:

De leerlingen zitten aan hun eigen tafel. Maak een lijst waarop staat aan wie een leerling complimenten geeft. De leerlingen hebben allemaal lijntjespapier nodig en tekenmateriaal om de complimenten te versieren. Er zijn grote gekleurde vellen nodig om de complimenten op te plakken.

Uitvoering:

- Vertel de leerlingen dat ze vandaag complimenten geven aan een andere leerling. Vertel dat ze minstens drie complimenten moeten geven aan die ander. Geef aan dat ze de complimenten zo mooi mogelijk mogen opschrijven en versieren (bijvoorbeeld door een tekening).
- Vertel dat als ze klaar zijn, ze de complimenten mooi uitknippen en inleveren. De complimenten worden daarna op een vel geplakt.
- Hang de vellen met complimenten goed zichtbaar op in de klas, zodat de kinderen er vaak naar kunnen kijken.
- Lees in de dagen erna steeds enkele complimenten voor.

Nabespreking:

Geen.

7.4 Norm: samenwerken en elkaar helpen

KRING VAN KNIEËN

Doel:

Samen een doel bereiken.

Toelichting:

Het doel (als eerste een kring maken) kan alleen gehaald worden als ieder lid van de groep meedoet. Het is een korte speelse en hilarische oefening die leidt tot samenwerking.

Voorbereiding:

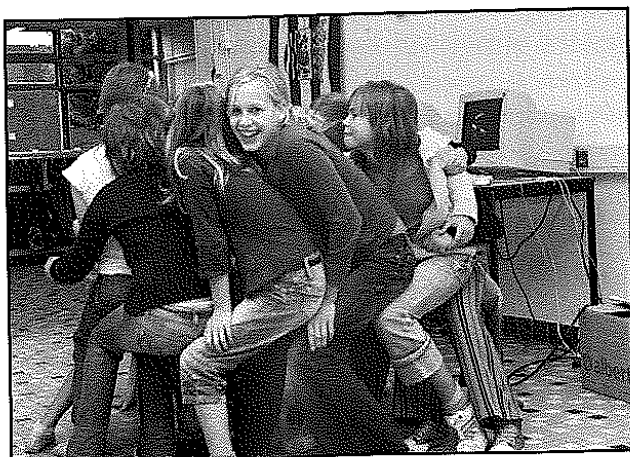
Zorg voor een ruime plek bijvoorbeeld een gymzaal, of zet stoelen en tafels aan de kant in het klaslokaal. Bedenk hoe de groep in twee delen wordt gesplitst. Een splitsing in jongens en meisjes is hier prima.

Uitvoering:

- Vertel de leerlingen in welke twee groepen ze bij elkaar moeten staan.
- Geef aan dat ze met hun eigen groep een kring moeten maken, waarbij je op de knieën van de leerling achter je zit.
- De groep die als eerste een kring heeft waarbij iedereen op de knieën van de vorige leerling zit, heeft gewonnen.
- Speel het spel nog een keer. Sta toe dat er herrie is, het is een spel waarvan ze enthousiast worden.

Nabespreking:

- Vond je het lastig om een kring te maken?
- Moest je goed op de anderen letten?

KLEURENCOLLAGE (BEELDDE VORMING)**Doel:**

Samen een doel bereiken en samenwerking ervaren. Leerlingen leren taken te taken. Leerlingen bespreken samen (uitvoering)strategieën.

Toelichting:

Het doel kan alleen gehaald worden als ieder lid van de groep meedoet. De oefening is tegelijk een les beeldende vorming. Neem tijdens de uitvoering van de les regelmatig de tijd om van een afstand te observeren. Worden er taken verdeeld? Zijn er rollen zichtbaar? Hoe verloopt de communicatie? Zijn de leerlingen doelgericht? De groepjes krijgen te maken met intergroepsrelaties en intragroepsrelaties, zie hoofdstuk 6 (bij de 'uitvoering': het verdelen van de kleuren tussen de groepen en de taken binnen de groepen).

Voorbereiding:

De klas is zodanig opgesteld dat er in groepjes van vier tot vijf leerlingen gewerkt kan worden. Zorg dat er een plek is waar de resultaten opgehangen kunnen worden. De volgende materialen zijn nodig:

- veel tijdschriften en kleurfolders (vooraf laten verzamelen)
- per groepje een groot vel (A2 of tussen A2 en A3 in)
- scharen
- lijm of plakstiften
- eventueel kranten om de tafels te beschermen tegen de lijm
- materiaal om de collages mee op te hangen

Uitvoering:

- Vertel de leerlingen dat ze een collage van een kleur maken. Ze moeten allerlei plaatjes van dezelfde kleur uitknippen uit tijdschriften.
- Geef een technische en een beeldende uitleg (beeldende vorming).

- Vertel dat ze twee tot drie minuten de tijd hebben om groepjes te maken en dat ze er samen voor moeten zorgen dat iedereen in een groepje zit.
- Vertel dat ieder groepje een eigen kleur mag kiezen, maar dat iedere kleur maar een keer mag voorkomen in de klas.
- Geef aan dat collages bij elkaar komen te hangen zodat iedereen ze goed kan zien. (Ga niet in op negatieve uitingen van individuele kinderen, dit zijn uitingen van een negatief zelfbeeld.)
- De groepjes worden gemaakt en de kleuren verdeeld. Observeer geconcentreerd.
- Leg tussendoor het werk neer en stel de volgende vragen:
 - Hoe hebben jullie het aangepakt?
 - Hoe zijn de taken verdeeld?
 - Wat vind je van jullie werk tot nu toe?
 - Zorg ook voor een technische en beeldende tussenuitleg.
- De leerlingen werken verder.
- Geef tijdig aan hoe het opruimen in zijn werk gaat. Ook dit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Als totale groep zorgen we voor een opgeruimd lokaal.
- Hang samen met de kinderen de resultaten op en prijs wat ze gemaakt hebben.

Nabespreking:

- Wat vinden jullie van je resultaten? Bij deze vraag zijn er vast kinderen die hun werk vergelijken met de andere. Het is de bedoeling dat ze alleen iets zeggen over hun eigen product.
- Hoe verliep het samenwerken?
- Vond je het moeilijk om met de groep mee te doen?
- Vond je het leuk om samen een kleurcollage te maken?

WOORDENSCHAT (TAAL)

Doel:

Leerlingen leren samen te werken.

Toelichting:

In deze les gaan de leerlingen aan de slag met woordenschat. In het proces verdelen ze zelf de rollen om het groepsdoel te bereiken. Het doel wordt ingebracht door de leerkracht. In deze opdracht is sprake van gedeelde sturing: de leerlingen sturen zelf voor een deel de les. Op de aspecten die een rol spelen bij een effectieve woordenschatles wordt hier niet ingegaan.

Voorbereiding:

Bedenk of de groep zichzelf in groepjes verdeelt of dat de groepjes vooraf worden samengesteld. Per groepje is nodig: een vel lijntjespapier, een groot vel papier en tekenmateriaal. Bedenk een onderwerp waarover de woordenschatles zal gaan.

Schrijf op het bord:

1. Schrijf alle woorden op die jullie kunnen bedenken over [onderwerp].
2. Teken al deze woorden op het grote vel.
3. Presenteer dit aan de andere groepen.

Bedenk of de groep deze mate van zelfsturing aankan. Zo niet: pas de les dan aan.

Uitvoering:

- Vertel de leerlingen niet te veel. Maak groepjes en wijs ze op de opdracht die op het bord geschreven staat.
- De leerlingen gaan aan de slag. U loopt rond en observeert het samenwerkingsproces.
- De kinderen presenteren.

Nabespreking:

- Hoe verliep de samenwerking?
- Vond je het moeilijk om met de groep mee te doen?
- Hoe hebben jullie het aangepakt?
- Hoe zijn de taken verdeeld?

DE LANDKAART (AARDRIJKSKUNDE)

Doel:

Leerlingen leren samen te werken.

Toelichting:

In deze les gaan de leerlingen aan de slag met het maken van een landkaart. In het proces verdelen ze zelf de rollen, om het groepsdoel te bereiken. Het doel wordt ingebracht door de leerkracht. In deze opdracht is sprake van gedeelde sturing: de leerlingen sturen zelf voor een deel de les. Op de aspecten die een rol spelen bij een effectieve les kaartlezen, wordt hier niet ingegaan. Deze les vergt de nodige tijd. Het is dan ook aan te bevelen deze over twee lestijden te verspreiden.

Vorbereiding:

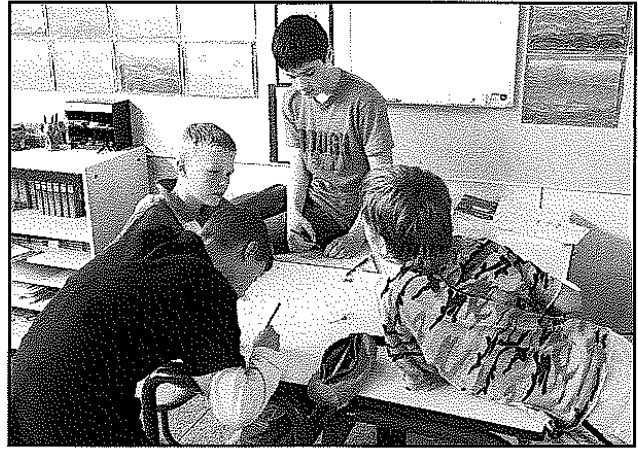
Bedenk of de groep zichzelf in groepjes verdeeld of dat de groepjes vooraf worden samengesteld. Per groepje is nodig: een vel lijntjespapier, een groot vel papier en tekenmateriaal. Schrijf op het bord.

1. Schrijf op wat jullie in het zelfbedachte land willen zien.
2. Teken een kaart met een legenda van jullie eigen land.
3. Hang de kaart op.

Bedenk of de groep deze mate van zelfsturing aan kan. Anders moet de les aangepast worden.

Uitvoering:

- Vertel de kinderen dat ze vandaag een eigen landkaart maken. Ze verzinnen met hun groepje een eigen (ei)land. In atlanten kunnen ze voorbeelden vinden.
- Wijs de kinderen na het maken van groepjes op de opdracht zoals deze op het bord staat.
- Zet de leerlingen aan het werk en loop rond. Observeer het samenwerkingsproces.
- Hang de kaarten samen met de kinderen op.

Nabespreking:

- Hoe verliep het samenwerken?
- Vond je het moeilijk om met de groep mee te doen?
- Hoe hebben jullie het aangepakt?
- Hoe zijn de taken verdeeld?

7.5 Creëren van een rijke leeromgeving

Naast het doen van oefeningen en lessen die gericht zijn op het laten ontstaan van positieve groepswaarden, is het gedrag van de leerkracht van belang. Als hij dergelijke waarden niet ondersteunt, is de kans van slagen voor het creëren van een positieve groep kleiner. Het is daarom belangrijk om te kijken naar de houding van de docent en de mogelijkheden die klassenmanagement biedt voor het creëren van een positieve groep.

Een aantal belangrijke, invloedrijke elementen komen in deze paragraaf aan bod.

Aap de leider na (Vreedzame School)

Doel - leren volgen van elkaar, leren luisteren naar elkaar

Fase – I, II en III

Leg uit dat je een beweging begint die de leerlingen moeten volgen. Als je 'wissel' roept, wisselt de leider. Je kiest de leider die jou opvolgt en die kiest weer de volgende enzovoort. Begin een beweging. Je klapt in de handen, de leerlingen klappen in hun handen. Je knipt met de vingers, de leerlingen knippen met hun vingers. Je stamp met de voet, schudt met het hoofd, de leerlingen doen hetzelfde. Na een paar van deze bewegingen geef je het leiderschap door aan de volgende. Roep een paar keer 'wissel' zodat een aantal leerlingen de leider kan zijn.

Als ik de baas was (Vreedzame School)

Doel – van elkaar leren over verschillende wensen en behoeften van leerlingen, kiezen voor elkaar of voor jezelf

Fase – I, II en III

De leerlingen mogen fantaseren wat zij zouden doen als zij de baas waren. Geef een paar leerlingen de beurt en ga dan over naar een volgende vraag.

Blindeman leiden (Vreedzame School)

Doel - leren vertrouwen op elkaar, verantwoordelijkheid nemen en delen

Fase - III & IV

Eén leerling heeft een blinddoek om. De opdracht is om van A naar B te lopen. Iedere geblinddoekte heeft een maatje die hem of haar leidt door precies te zeggen hoe hij of zij moet lopen. Is dit te moeilijk, dan kunnen de helpers ook fysiek leiden. Een variatie hierop is om een aantal bereidwillige leerlingen een blinddoek om te binden. Voor iedere geblinddoekte leerling, wordt een begeleider aangewezen zonder hardop een naam te noemen. De begeleider gaat achter de blindeman staan, legt de handen op zijn of haar schouders en leidt hem of haar door de klas, tussen de tafels door tot ze weer bij de tafel van de blindeman zijn. Er wordt niet bij gepraat. De overige leerlingen krijgen als opdracht om te kijken of er veel of weinig vertrouwen is tussen blindeman en begeleider.

Beeldentuin (Vreedzame School)

Doel - leren samenwerken, leren volgen of initiatief nemen

Fase – II en III

Vraag bij jonge leerlingen of ze wel eens een beeld of een standbeeld hebben gezien (zorg dat ze begrijpen wat dat is). Laat de leerlingen tweetallen vormen door een opdracht te geven: zoek iemand waarmee je nog niet hebt samengewerkt (of gespeeld). In elk paar is één de beeldhouwer en de ander de klei. De opdracht is om een beeld te maken van je partner. De beeldhouwer boetseert de klei totdat hij tevreden is of totdat de leraar zegt dat de tijd om is. Praten is niet toegestaan, maar het gebruik van non-verbale gebaren wordt aangemoedigd. De leerling die de klei is, blijft in de houding staan waarin hij door de beeldhouwer wordt neergezet. Alle beeldhouwers wandelen door de beeldentuin om de beelden te bewonderen. Keer de rollen vervolgens om en doe de opdrachten opnieuw.

Hoe zien we er allemaal uit? (Vreedzame School)

Doel – ervaren dat we zowel van elkaar verschillen als dingen delen

Fase – I, II

De leerlingen zitten in een kring en kijken goed naar elkaar. Daarna moeten ze de handen voor de ogen doen. Wie de beurt krijgt mag zeggen wat voor kleur haar of wat voor lengte iemand heeft. Was die lang, had degene blond haar. Na elke beurt kijken we even of het antwoord klopt. Je kunt denken aan iemand met bruine/blauwe/groene ogen of iemand met zwart/blond/bruin haar, iemand die lang is, iemand die krulletjes heeft etcetera. De samenvatting is dan: we zijn allemaal anders, niemand is hetzelfde.

Levend Lego (Vreedzame School)

Doel – leren samenwerken, kunnen volgen of juist initiatief tonen

Fase – I, II en III

Verdeel de klas in tweetallen. Doe de activiteit voor met een leerling. Als je de naam van een lichaamsdeel noemt (bijvoorbeeld knieën) dan 'klikken' de tweetallen hun knieën aan elkaar. Na een aantal van deze opdrachten kun je twee verschillende lichaamsdelen noemen, bijvoorbeeld 'elleboog aan hand'. Er moet dan overlegd worden wie welk lichaamsdeel aan de ander klikt.

Olifant, tijger en muis (Vreedzame School)

Doel – leren samenwerken, samen kunnen winnen of verliezen

Fase – I, II en III

De leerlingen staan in twee rijen met de ruggen naar elkaar. Iedere groep besluit welk dier ze gaan nabootsen (dit gebeurt heel stilletjes zodat de andere groep het niet hoort): olifant, tijger of muis. Op een teken van de leraar draaien beide groepen zich om. Ze tellen samen tot drie en beelden dan tegelijkertijd het afgesproken dier uit. De tijgers krommen hun vingers en slaan hun klauwen uit. De olifanten zwaaien met hun armen als slurf. De muizen vormen twee oortjes met hun handen en zeggen 'piep piep'. De groep die het dier nabootst dat het andere kan verjagen, krijgt een punt. De tijger eet de muis, de olifant wint van de tijger en de muis verjaagt de olifant. Indien beide groepen hetzelfde dier nabootsen, krijgen ze beiden een punt.

Op één lijn staan (Plezier Op School)

Doel – kennismaking, herkennen van typen leerlingen (dominant, passief e.d.)

Fase - I

Vraag de leerlingen om een lijn te maken op basis van hun lengte van groot naar klein. Daarna op basis van de namen in volgorde van het alfabet. Vervolgens vraag je ze om een lijn te maken op basis van hun verjaardag. Op deze manier kun je goed zien wie de dominante kinderen zijn en de meer passieve kinderen. Soms laat bijvoorbeeld een lange jongen zich helemaal sturen terwijl al lang en breed duidelijk is dat hij de langste is. Bespreek dit en leer hier uit door ze goed te observeren.

In het 'Handboek positieve groepsvorming' wordt er nog een stap toegevoegd. Je kunt de grote groep/rij in stukken van ongeveer zeven leerlingen knippen. Een groepje van zeven leerlingen zet tegelijk een stap met het rechterbeen, zonder met elkaar te praten of elkaar een teken te geven. Dit zal een paar keer opnieuw moeten, want dit lukt alleen als ze dichter tegen elkaar gaan staan. De volgende stap is dit te herhalen met de ogen dicht.

Namenslag (Plezier Op School)

Doel – elkaar bij de naam leren noemen

Fase – I, II

De tikker met de opgerolde krant staat in het midden van de kring en probeert onverwacht iemand op zijn knie te tikken. Maar zodra iemand de naam van een ander noemt, dus van een klasgenootje, dan mag de tikker degene die hij oorspronkelijk wilde tikken met de krant

In de knoop uit de knoop (Plezier Op School)

Doel – samenwerken om een oplossing te verzinnen

Fase – I, II en III

Zorg voor voldoende ruimte en laat de kinderen een kring vormen waarbij ze elkaars handen beet pakken. Op één plaats wordt de kring losgemaakt zodat er een begin en een eind ontstaat. Daarna moeten ze in de knoop zien te komen waarbij ze elkaar vast moeten blijven houden en niet los mogen laten. Ze moeten rekening met elkaar houden en mogen elkaar geen pijn doen. Als ze flink in de knoop zitten mogen ze hun best weer doen om uit de knoop te raken.

Het smiles spel (Plezier Op School)

Doel – delen van gevoelens, inzicht verkrijgen in dat eenzelfde situatie een verschillende betekenis kan hebben

Fase – III, IV

Zorg voor voldoende ruimte. Maak vier smiles met de emoties: bang, blij, bedroefd en boos. Leg deze in verschillende hoeken van het lokaal en licht de betekenis toe. Noem mogelijke situaties of gebeurtenissen. Daarbij kun je denken aan 'je gaat voor het eerst naar de nieuwe school' of 'het is pauze en je ziet nog geen bekende'. Zorg voor voldoende veiligheid! Als je twijfelt over de veiligheid kun je deze activiteit beter later plannen. Het is niet de bedoeling dat leerlingen voor schut komen te staan maar dat er juist ruimte is voor verschillen in beleving en de acceptatie daarvan. Bedenk ook een aantal luchtiger gebeurtenissen.

Dit is voor jou (Handboek positieve groepsvorming)

Doel – complimenten geven en krijgen, leidt tot groei

Fase – II, III, IV

Je hebt veel verschillende kleuren viltstiftjes nodig, wat dikker A4 papier, het (kinder)kwali-teitenspel en plakband. Deel de klas in groepjes van vier leerlingen. Iedere leerling van dat groepje krijgt een andere kleur viltstift. Op ieders rug wordt een A4 papier geplakt. Leg de

kaartjes van het (kinder)kwaliteitenspel verspreid over de banken. Iedere leerling schrijft nu bij zijn groepsgenootjes een kwaliteit op de rug die hij voor die leerling gekozen heeft. Je mag van elkaars rug niet hardop lezen wat er staat. Als er op de rug van alle leerlingen vier kwaliteiten staan, mogen de blaadjes van de rug maar iedereen moet zijn eigen viltstift in zijn hand houden. Door de kleur op het blaadje kun je zien welke kwaliteit je van welke klasgenoot hebt gekregen.

Eilanden (Handboek positieve groepsvorming)

Doel – verbinding met elkaar voelen

Fase – I, II, III

Dit spel is het beste uit te voeren in de gymzaal. Alle leerlingen geven elkaar instructies en ondergaan elkaars instructies. Het is doen en ondergaan, leiden en volgen, geven en nemen. Verdeel de klas in groepjes van vier leerlingen. De groepjes verspreiden zich over de gymzaal. Ieder groepje bewoont een eiland. Als groepje bedenken de leerlingen een ritme en een beweging voor hun eiland. Ze krijgen ongeveer tien minuten om de beweging en het ritme goed te oefenen. Op een teken van de docent verlaten van alle eilanden twee groepsleden hun eiland, en schuiven door naar het volgende eiland.

Aangekomen op dat eiland leren de nieuwkomers van de twee oorspronkelijke bewoners de beweging en het ritme van dat eiland in slechts enkele minuten. Dan wordt er weer doorgeschoven. De oorspronkelijke bewoners schuiven nu door en leren op het volgende eiland de beweging en het ritme van dat eiland. De bewoners schuiven dus steeds door, maar de beweging en het ritme blijven op het eiland. Aan het eind van de les voeren de bewoners van dat moment de beweging en het ritme van een eiland uit. Daarna laten de oorspronkelijke bewoners van dat eiland zien hoe het bij aanvang was.

Herinneringskistje (Handboek positieve groepsvorming)

Doel – een goede afsluiting

Fase – V

Zorg voor een houten kist of een schoenendoos die je af kunt sluiten. Verder heb je tekenpapier en kleurstiften nodig. Je krijgt het beste resultaat als je twee mentoruren beschikbaar stelt. Het doel is om afscheid te nemen of te werken aan rouwverwerking. Een herinnering is de gedachte aan een ervaring uit het verleden. Je kunt herinneringen hebben aan vroeger, aan een overledene, aan een leuke dag en aan een schooljaar. In de afscheidsles leg je de goede herinneringen aan het afgelopen jaar vast. Alle leerlingen krijgen een vel papier. Op de tafels liggen diverse kleuren viltstiften. De leerlingen maken een tekening met de mooie momenten van het jaar daarin verwerkt. Met beelden, symbolen, eventueel ook met woorden, leggen ze de herinneringen vast. Aan het eind van de les stoppen de leerlingen hun

tekening in de doos. De volgende mentores zet de mentor de doos in het midden van de kring. Om beurten pakken leerlingen een tekening uit de doos. Het is de bedoeling dat een leerling iets vertelt over de tekening van een klasgenoot. Wat zijn de herinneringen die hij/zij ziet op de tekening? Iedere leerling omschrijft een tekening van een ander. Eventueel zou je, als je als mentor een groep meeneemt naar het volgende jaar, de tekeningen ook kunnen bewaren voor het begin van het jaar. Op die manier kun je vooruit kijken en terugblikken op voorwaarden om opnieuw zulke mooie herinneringen in het kistje te stoppen aan het eind van het nieuwe schooljaar.

Hoepel rijden (G. Kropholler, Rots & Water trainer)

Doel – vertrouwen op elkaar, leren samenwerken

Fase – II, III

Deze oefening kun je het beste in een gymzaal doen. Tweetallen besturen samen een (grote) hoepel. Ze gaan in de hoepel staan met de ruggen tegen elkaar aan en houden beide met hun handen de hoepel vast. De één heeft de ogen dicht en bepaalt de richting/loopt naar voren. De andere leerling houdt de ogen open en stuurt door naar links of naar rechts te duwen. Degene met de ogen dicht moet dus afgaan op het sturen van degene die ziet, maar niet naar voren kan kijken. Zo leren de kinderen dus samenwerken en vertrouwen.

Balletje rond laten gaan (G. Kropholler, Rots & Water trainer)

Doel – aandacht voor elkaar, leren samenwerken en afstemmen

Fase – I, II en III

Deze oefening kun je het beste buiten of in een gymzaal doen. Voor deze oefening moeten de leerlingen goed opletten en afstemmen op elkaar. Je laat de leerlingen in een kring staan. Vervolgens laat je een bal rondgaan met daarbij de instructie dat ze goed moeten onthouden van wie ze de bal hebben gekregen en aan wie ze hem doorgeven. Als de bal rond is geweest gaan de kinderen uit de kring en moeten ze de bal zo vaak mogelijk overgooien. Eventueel kun je 'het record' bijhouden binnen een minuut, twee minuten e.d. Hoe meer ze rekening met elkaar houden en al bij elkaar in de buurt gaan staan (samenwerken), des te beter en sneller ze zullen overgooien.

Doel – ervaren hoe dominant, botsend gedrag hetzelfde gedrag oproept

Fase – II, III, IV

Zorg voor voldoende ruimte, bij voorkeur een gymzaal of plein. Leg eerst de begrippen rots en water uit. Rots staat voor gedrag waarbij iemand zelf zijn eigen weg bepaalt, zijn eigen keuzes maakt en doelgericht is. Water staat voor gedrag waarbij samenwerking en rekening houden met elkaar voorop staat, water voegt zich naar de rots of andere obstakels door er omheen te stromen. Leg uit dat de leerlingen de opdracht krijgen om straks als rots of water te lopen. Als de leraar aangeeft dat ze als een rots moeten lopen, gaan ze doelgericht door de ruimte en er is niks of niemand die ze van hun pad afbrengt. Dat kan dus ook een botsing betekenen. Bij water ontwijk je elkaar en loop je je route door rekening met anderen te houden. Gebruik eerst de volledige ruimte en wissel 'rots' en 'water' een paar keer af. Halveer de ruimte en doe de opdracht nogmaals. Vervolgens maak je de ruimte nog kleiner en herhaal je de opdracht. Je zult merken dat bepaalde leerlingen de neiging hebben om door te slaan in het rotsgedrag en hard gaan duwen of stoten. Ook zul je merken dat er misschien kleine conflictjes ontstaan. Zorg ervoor dat ze niet uit de hand lopen maar sta ze ook binnen bepaalde kaders toe. Als nabespreking kun je dan uitstekend refereren aan welk gedrag wat oproept. Ook kun je vragen waarin je rots en water nog meer kunt herkennen (bijv. je taal, je internetgedrag op chatsites, bij conflicten). Stel ook vragen of rots altijd fout is of beter? Doe hetzelfde voor water. Laat ze merken dat rots ook altijd rots oproept. Jongens zullen over het algemeen meer rots zijn, meiden meer water. Bespreek dit. Klopt dit?

Beslissingen nemen d.m.v. consensus

Doel – ervaren dat behoeften en wensen verschillen, oplossingen bedenken voor tegengestelde belangen

Fase – II, III

De leerlingen leren in het geval van een meningsverschil tot een oplossing te komen. De stoelen en tafels gaan aan de kant en de leerlingen staan in het midden van het lokaal. Ze mogen niet praten. De leraar schrijft vier bezigheden op het bord, bijvoorbeeld voetballen, TV kijken, lezen, zwemmen. Zonder iets te zeggen bedenken de leerlingen welke bezigheid ze het liefst doen.

Op een teken van de leraar nemen ze allemaal tegelijk de houding aan die bij deze favoriete bezigheid past. Als iedereen zijn eigen voorkeur voor een bepaalde activiteit uitbeeldt, kun je zien dat kinderen verschillende dingen leuk vinden om te doen. De één leest liever en de ander ligt liever in het zwembad. Wat zou je doen als twee vrienden of vriendinnen wel samen willen spelen maar allebei iets anders willen? Laat de leerlingen in groepjes mogelijke oplossingen bedenken. In de nabespreking kun je vragen welke oplossingen mogelijk zijn, wat ze in zo'n geval doen of voor welke oplossing de groep zou kiezen.

Op elkaar ingaan

Doel – leren interesse tonen in de communicatie met elkaar

Fase – I, II en III

De leerlingen leren op elkaar ingaan. De leraar legt uit dat een gesprek waarbij de gesprekspartners niet op elkaar ingaan, geen goed gesprek is. Dat betekent bijvoorbeeld dat er niet voortdurend van onderwerp gewisseld moet worden, want dan kan geen enkel onderwerp uitgediept worden. Het is vaak moeilijk om op de ander in te gaan. Het betekent dat je goed naar de ander moet luisteren en vaak hebben mensen daar moeite mee. Een goede manier om op de ander in te gaan is om hem/haar vragen te stellen. Bijvoorbeeld 'ik ben gisteren naar de kermis geweest' – 'O ja, was het leuk? Waar ben je allemaal in geweest?' – 'in het spookhuis en in de botsauto's' – 'werd je niet misselijk?'. Vraag of de leerlingen allemaal tegelijk in tweetallen een toneelstukje willen instuderen waarin een goed gesprek gevoerd wordt. De één vertelt, de ander stelt vragen. Als ze eenmaal een onderwerp hebben gekozen, mogen ze niet meer van onderwerp veranderen. De bedoeling is juist dat de leerlingen merken dat het gesprek interessanter wordt als je erover doorvraagt. Daarna wisselen de leerlingen de rollen om en mogen ze een ander onderwerp kiezen. Het is leuk om een paar leerlingen, bij wie deze oefening goed lukte, te vragen of ze dat als voorbeeld in het midden van de kring willen laten zien.

Groepjes formeren

Doel – ervaren dat er overeenkomsten zijn met elkaar

Fase – I, II en III

De leerlingen krijgen de opdracht om groepjes te formeren naar eigen inzicht, maar er moet een overeenkomst zijn en de groep mag niet groter zijn dan 4 kinderen. Bijvoorbeeld, allemaal een blauwe broek, laarzen, Hyves.

Liedjes plakken

Doel – luisteren naar elkaar, alle delen vormen samen een geheel

Fase – I, II en III

Knip bekende liedjes (afhankelijk van de leeftijd kun je variëren van Berend Botje tot het Wilhelmus) in stroken. Deel ze willekeurig uit. De kinderen bewegen zich vrij door het lokaal en zingen de regel die zij op de strook hebben staan. Op deze manier vinden de kinderen elkaar en ontstaan er groepjes.

Stoelgewoel

Doel – ervaren van verschillende manieren om met conflicten om te gaan

Fase – II en III

Maak drie soorten opdrachtkaartjes. Eentje met 'zet de stoelen in een kring', eentje met 'zet de stoelen bij het raam' en eentje met 'zet de stoelen bij de deur'. Hussel de kaartjes door elkaar en geef ze één voor één aan de leerlingen. Ieder moet zijn opdracht voor zichzelf houden en mag het kaartje niet aan een ander laten lezen. Vervolgens start je met de uitvoering van de opdracht. Je zult merken dat er conflicten ontstaan. Sommigen laten zich gemakkelijk de kaas van het brood eten, anderen smeden verbondjes of gaan elkaar nog net niet te lijf. De ultieme oplossing is om samen de stoelen in een grote kring te zetten bij de deur en een raam. Echter, dit is niet noodzakelijk. Observeer het gedrag goed en bespreek het gezamenlijk na in het kader van verschillende stijlen om met conflicten om te gaan.

Positieve eigenschappen

Doel – benoemen van positieve eigenschappen naar elkaar, afsluiting

Fase – IV, V

Ieder groepslid schrijft de eerste letter van zijn/haar naam op een groot stuk papier. De groep krijgt 3 minuten de tijd om samen een positieve eigenschap van de groepsleden op te schrijven, beginnende met de beginletter van de namen. De gevonden eigenschappen kunnen in de grote groep worden besproken.

Hoe was je weekend – non-verbale communicatie

Doel – het effect ervaren van non-verbale communicatie

Fase – I, II en III

Deze energizer werkt extra goed bij leerlingen die net nieuw zijn en elkaar nog niet goed kennen. Laat de leerlingen in tweetallen tegenover elkaar zitten, zodat er een lijn ontstaat. Geef ze opdrachten mee om elkaar te vertellen wat ze in het weekend hebben gedaan, of hoe ze die ochtend naar school gegaan zijn. Vervolgens moet iemand van het tweetal de ogen dicht doen en vertellen wat voor kleur schoenen of riem e.d. de ander heeft. Vervolgens is de ander van het tweetal aan de beurt. Hierna kun je, ondanks dat het idee achter de opdracht al bekend is, de ene rij door laten schuiven zodat er nieuwe tweetallen ontstaan. Vraag ze nu bijvoorbeeld over hun hobby te vertellen en vraag wat kleding betreft iets anders dan bij de eerste opdracht. Je zult merken dat de meeste leerlingen zich feilloos herinneren welke kleding iemand aan heeft. Blijkbaar communiceer je dus veel zonder taal te gebruiken!

Doel – benoemen van verschillen tussen leerlingen

Fase – I, II en III

Laat de leerlingen op het bord zoveel mogelijk verschillende diersoorten opschrijven. Daarna stel je een aantal vragen waarop de kinderen antwoorden door een bepaald dier te noemen. Ze mogen ook kort uitleggen waarom ze dat dier hebben gekozen. Mogelijke vragen zijn met welk dier vergelijk je jezelf en waarom? Welk dier komt overeen met hoe jij je voelt in deze groep? Welk dier zou je willen zijn en waarom?

Je kunt deze opdracht ook doen door kaartjes met afbeeldingen van bepaalde dieren neer te leggen en iedereen een dier te laten kiezen. Zorg dat er genoeg 'dubbelen' zijn van elke diersoort. Denk bijvoorbeeld aan een kameleon, een tijger, een aap, een konijn. Zorg ervoor dat je ook altijd een positieve eigenschap laat benoemen over het gekozen dier.

Groepstekening (Leefsleutels)

Doel – op elkaar afstemmen, de afzonderlijke delen vormen samen een geheel

Fase – II, III

Maak groepjes van een zestal kinderen. Elk groepje krijgt een groot blad en een aantal kleurpotloden. Het is de bedoeling dat ze zonder woorden een groepstekening maken. Iemand begint te tekenen en bij een bepaald signaal tekent de volgende verder. Je kunt hiermee variëren door de tekening te laten maken zonder dat het potlood wordt opgetild – vooraf wordt gezegd dat iedereen het potlood twee keer krijgt en dat ze ervoor moeten zorgen dat er een duidelijk figuur op het blad staat – de begeleider bepaalt wat er moet worden getekend.

Mini-stratego (Jeugdwerknet)

Doel – samenwerken, leiderschap tonen

Fase – I, II en III

Er zijn twee (of meer) ploegen met elk een kamp waar de begeleider zich bevindt. Ieder krijgt een kaartje: jeep - soldaat -, of bazooka (blad/steen/schaar-principe). Je moet de andere tikken en als je wint mag je zijn kaartje (liefst andere kleur, anders kan je snel valsspelen) afnemen (bij dezelfde kaartjes blad-steen-schaar). De verliezer gaat naar zijn kamp en vraagt een nieuw kaartje. De winnaar kan verder gaan. Bedoeling is zo in het andere kamp te komen en de vlag te stelen, en deze in je eigen kamp te krijgen. Als je getikt wordt en verliest met de vlag vast, moet je die natuurlijk afgeven. Er zijn per ploeg ook 2 kaartjes van een ontmijsner, die verliest van iedereen, maar wel de bom onschadelijk kan maken. Per ploeg is er ook

een bom(tank) die van iedereen wint behalve van de ontmiijner. Elke speler mag steeds zijn kaartje komen inruilen voor een ander. De afgenomen kaartjes worden in het eigen kamp verzameld. Maak zeker genoeg kaartjes. Goede samenwerking en strategie kunnen het verschil maken. Voor meer variaties wordt verwezen naar de site van jeugdwerknet.

Zoek het schaap (Jeugdwerknet)

Doel – samenwerking

Fase – III, IV

Maak een aantal even grote groepjes (minimaal drie voor fatsoenlijk spelplezier). Elke groep krijgt een autoband of een kussen of iets dat er op lijkt. Binnen elke groep moet in het grootste geheim een 'zwart schaap' aangeduid worden. De grote bedoeling is nu dat de andere ploegen proberen het schaap van de andere ploegen te identificeren. Ze kunnen dit doen door iedereen van de andere ploeg één voor één op het kussen/band te slepen. Hij/zij moet dan eerlijk zeggen of hij/zij het schaap is. Als een ploeg zijn schaap kwijt is, is het verloren. De leden moeten goed samenwerken om 'het schaap' te vangen en naar de band/kussen te slepen. Maar houd je groep goed in het oog want dit spel kan vrij ruw gespeeld worden.

Look?! Spel – meerdere opties (Jeugdwerknet)

Doel – ervaren dat we mensen niet op uiterlijk moeten oordelen

Fase – III, IV

Mensen kijken vandaag de dag vaak niet verder dan het uiterlijk. Het probleem is dat het idee 'uiterlijke schijn' niet voor niets een begrip is. Onder de oppervlakte zit vaak een meerwaarde. Uiterlijk is niet iets voor eeuwig, maar schoonheid vinden we IN de persoon als dusdanig. We moeten durven om verder te kijken dan alleen met onze ogen. We moeten ook leren te kijken met de ogen van ons hart, weg van de oppervlakkige buitenkant naar de intense binnenkant. De media lijkt ons vaak het perfecte beeld te geven van hoe iedere man of vrouw er uit moet zien.

Iedereen lijkt er door gefixeerd en men vergeet vaak dat het innerlijk de meest belangrijke factor is. Laten we dit daarom even samen ervaren met de jongeren en eens kijken hoe 'we' daar als jongere mee omgaan.

- 1) *Tastspel:* Wanneer men de ander enkel beoordeeld op het uiterlijk, dan heeft men vaak onmiddellijk bepaalde kenmerken in het oog. Hoe goed kunnen we elkaar omschrijven als we de ander niet met de ogen kunnen zien? Laat de jongeren zich blinddoeken en elkaars gezicht betasten. Kunnen ze zo makkelijk bepalen wie er tegenover hen staat?

- *Spiegels, spiegels aan de wand*: De jongeren gaan per twee tegenover elkaar zitten (indien oneven, dan met drie bij elkaar). Men krijgt ieder een blad waarop men de andere gaat tekenen aan de hand van de mooie eigenschappen van die persoon (bijv. lief, speels, dapper, etc.) Daarna wordt er onder de jongeren aan elkaar verteld wat men over de ander heeft geschreven en waarom dit zo bevonden wordt.
- 3) *Rollenspel*: Iedere jongere krijgt een bepaalde rol/karakter toegeschreven. Zo hebben we de grootste mode-popjes samen met de punker en de gothic griet. Laat de jongeren zich hier zoveel mogelijk in inleven.
 Probeer daarna een discussie te voeren over bijvoorbeeld 'uiterlijk' (hoeveel tijd men er aan besteedt, kledij, make-up, piercings en tattoos, etc.). Vervolgens kun je reflecteren over de verschillende karakters. Tenslotte volgt er een gesprekje in de groep met vragen als, hoe gaan we in het dagelijkse leven om met deze diversiteit of vinden we het zelf moeilijk om om te gaan met het 'anders' zijn van de andere?
- 4) *What's the name*: Er worden onder de jongeren twee groepen gemaakt. Van elke groep komt er een jongere naar het midden (zonder te kijken naar de tegenstander) en gaat rug tegen rug met die persoon staan. Via gebarentaal is het nu de taak van de groep om uit te leggen wie er achter hen staat. Wie kan dit het snelst raden en waarop baseert men zich wanneer men een persoon gaat omschrijven?
- 5) *Waardenballonnen*: Iedere jongere krijgt een blad met daarop vijf ballonnen getekend. De bedoeling is om het even stil te maken en in die vijf ballonnen vijf waarden te schrijven die je belangrijk vindt als je kijkt naar de anderen en als je in contact komt met anderen.

Er kan een grote flap worden opgehangen met al een heleboel waarden opgeschreven. Ze kunnen zich daarop baseren.

Vriendelijkheid – respect – intelligentie – behulpzaamheid – er goed uit zien – vertrouwen – eigenheid – durven je masker af te zetten/authenticiteit – indruk maken – vriendelijkheid – verdraagzaamheid – trouw – humor – plezier maken – dialoog – vergeving – kunnen zeggen wat je denkt – vreugde – kleur bekennen.

Nadien volgt er een gesprekje over wat iedereen heeft opgeschreven en wordt samen gediscussieerd over welke waarden voor heel de groep uiteindelijk het belangrijkste, het meest doorslaggevend zijn. Die waarden worden uiteindelijk op vijf ballonnen geschreven, die in het lokaal worden opgehangen. 'Hier willen we in de groep samen aan werken. Hier willen we voor staan!'

Deur van je hart (Jeugdwerknet)

Doel – persoonlijke verwerking en uitwisseling, creëren van openheid over elkaars achtergronden en problemen

Fase – III, IV

Bij deze opdrachten heb je kleurpotloden, stiften of wasco, pennen en papier nodig. Bij het eerste deel staat de persoonlijke verwerking centraal, aan de hand van het tekenen van je eigen deur. Bij het tweede deel staat de uitwisseling tussen leerlingen centraal. Zorg voor voldoende veiligheid en besef dat je veel tijd nodig hebt voor een goede uitwerking van deze activiteit (1-2 uur). De eerste opdracht is om de eigen deur te tekenen, de tweede opdracht is om in stilte na te denken over de antwoorden op onderstaande vragen en de antwoorden op te schrijven of uit te beelden in je tekening. Vervolgens is er ruimte voor uitwisseling.

- Waarom heb je die deur getekend?
- Uit welk materiaal is jouw deur vervaardigd? Waarom?
- Is jouw deur groot – klein – smal – breed?
- Is er in jouw deur een venster of een kijkgaatje? Waarom wel/niet?
- Wat is de vorm van jouw klink of heb je geen klink?
- Waarvoor gebruik je de klink?
- Waarvoor gebruik je de scharnieren? Welke vorm hebben ze? Hoe hangt je deur vast... (waarden, geloof)?
- Moet er rond jouw deur een deuroplijsting?
- Wat verberg je achter jouw deur?
- Wat mogen de anderen zien achter jouw deur?
- Laat je je deur dikwijls open staan of is ze meestal dicht?
- Welke kleur heeft jouw deur?
- Is er een hoge of lage drempel voor jouw deur of heb je geen drempel voor jouw deur?
- Gaat je deur gemakkelijk open?
- Maakt je deur een geluid bij het open gaan?
- Hangt er een bel aan je deur?
- Slaat je deur gemakkelijk dicht?
- Staat jouw deur aan de zonnkant of staat ze in de schaduw?
- Gaat je deur gemakkelijk open?
- Moeten je vrienden kloppen aan je deur voor ze binnenkomen?
- Voor wie staat je deur open?
- Voor wie houdt je liever je deur gesloten?
- Voor wie/wat kom jij je deur uit?
- Hang jij een bordje aan je deur? (Formuleer eventueel zelf een zin en schrijf boven je deur bijv. Weer of geen weer altijd welkom, Opgepast hond bijt, Hier waak ik...)

Bij het tweede deel stelt ieder zijn deur voor aan de hand van enkele beantwoorde vragen. Nadien houdt de helft van de groepen open deur. Dat wil zeggen dat ze hun deur laten zien en dat de anderen hierover vragen kunnen stellen. Dan wordt er gewisseld. Je kan van hieruit

ook een gesprek op gang brengen over de deur van jouw groep. Hoe ziet die deur eruit? De vragen die je voor je persoonlijke deur oploste, kun je nu proberen te beantwoorden voor je groep. Het is goed een grote flap te voorzien van een tekening van een deur waarop vragen kunnen worden genoteerd. Hang de flap nadien in je lokaal. Het herinnert aan het verzoek om een gastvrije groep te zijn.

Regenmakers (Energize)

Doel – samenwerken, leren volgen

Fase – I, II en III

Dim het licht en ga in een kring staan. Creëer een gepaste sfeer. De lucht wordt onheilspeelend donker, als je je hand uitsteekt voel je de eerste druppels al. Steek snel een denkbeeldige paraplu op en zeg: 'Het ziet er naar uit dat het gaat regenen!' Vervolgens begint het zachtjes te regenen. Wrijf in je handen en vraag de spelers om mee te doen. Beginnend bij de speler links van jou, wrijven alle spelers één voor één ook in hun handen en creëren zo het geluid van zachte regen. Nu knipt je met je vingers. Na jou schakelen ook de andere spelers één voor één over van handen wrijven op vingers knippen en de regen wordt hoorbaar heviger. In de derde ronde sla je op de dijen en stamp je met je voeten en de regen groeit uit tot een ware storm. Na een tijdje gaat de storm liggen. Je keert de handelingen om: op de dijen slaan, met de vingers knippen, in de handen wrijven tot je nog het zachte geluid hoort van twee wrijvende handen en de regenvlaag voorbij is. Doe het licht aan en roep uit: 'Daar is de zon!'

Knallende ballonnen (Energize)

Doel – leren samenwerken, ervaren dat de afzonderlijke delen samen een mooi geheel vormen

Fase – I, II en III

Zorg voor een ballon voor elke groep van zes. Leg de ballonnen op tafel. Eerst wordt de groep opgedeeld in lichaamsdelen. Vraag de spelers bij het aftellen de volgende bewegingen te maken: 'hoofd' (knik met je hoofd), 'linkerhand' (zwaai met je linkerhand), 'rechterhand' (zwaai met je rechterhand), 'romp' (draai met je lichaam), 'linkervoet' (hink op je linkervoet), 'rechtervoet' (hink op je rechtervoet). De eerste opdracht is de samenstelling van volledige lichamen. Al knikkend, zwaaiend, draaiend en hinkend zoeken de spelers in stilte de vijf andere lichaamsdelen die ze nodig hebben om een volledig lichaam te vormen (een hoofd, een linker- en rechterhand, een romp en een linker- en rechtervoet). Als alle lichamen 'aan elkaar hangen' daag je ze uit om een ballon te nemen, hem op te blazen, vast te knopen en te laten knallen. Dit gaat als volgt: de linkervoet, rechtervoet, linkerhand en rechterhand lopen samen naar de tafel. De linkerhand neemt een ballon en draagt hem naar het hoofd.

gen er een knoop in en leggen hem op een stoel. De romp gaat erop zitten en... knal! Vraag een warm applaus van alle handen voor het eerste lichaam dat deze opdracht tot een goed einde brengt.

In het midden (Energize)

Doel – afsluiting

Fase - V

Schrijf de namen van alle spelers op afzonderlijke stukjes papier en doe de papiertjes in een doos. Als de spelers elkaar al goed kennen, kun je iedere dag een ander kind in de bloemetjes zetten. Zorg ervoor dat iedereen aan de beurt komt. Ga met zijn allen in een kring staan, neem een papiertje uit de doos en lees de naam voor. Die speler gaat in het midden staan. De groep zegt het rijmpje op en begint met de naam van de speler. Sta in het midden, draai je eens om, wij zien je graag, en weet je waarom (de groep noemt positieve eigenschappen van de speler). Je bent voor ons, een geweldige vriend, daarom heb je zeker, een applausje verdiend (iedereen klapt in de handen). Wij vergeten je nooit, daar kun je van op aan, ga terug naar je plaats, maar trek eerst een naam (de speler neemt een papiertje uit de doos). De volgende speler gaat in het midden staan.

Vriendschapsweb (Energize)

Doel – afsluiting

Fase – V

Zorg voor een grote bol wol of koord en voor elke speler een paperclip of stukje ijzerdraad. Oudere spelers kunnen de draad gewoon vasthouden om een web te vormen. Ga samen op de grond in een grote kring zitten. Geef elke speler een paperclip en laat zien hoe je die kan opentrekken in een V. Vraag alle spelers aan iets te denken dat ze met de groep hebben beleefd en waar ze een goeie herinnering aan hebben (pas het onderwerp aan aan je groep). Met de gebogen paperclip maak je een uiteinde van de bol wol vast aan de grond. Vertel een leuke herinnering die je hebt aan de groep, bijvoorbeeld: 'Herinner je je die keer dat we oud papier hebben opgehaald voor het schoolkamp?' Rol de bol wol naar een andere speler, die de wol met zijn paperclip vastmaakt en een herinnering oproept. De bol wol wordt kriskras doorgegeven tot iedereen aan de beurt is gekomen en je hebt een vriendschapsweb. Bespreek dan hoe de ervaringen die de spelers samen hebben beleefd, hen dichterbij elkaar hebben gebracht.

Doel – complimenten delen, afsluiting

Fase – IV, V

Zorg voor een potlood of pen en een blad papier voor elke speler. Deel het materiaal uit. Links van het blad schrijft elke speler de letters van zijn voornaam met wat tussenruimte onder elkaar. Spelers met een korte voornaam kunnen ook hun tweede naam of de eerste letters van hun familienaam gebruiken. Iedereen geeft zijn blad door aan zijn rechterbuurman, die een positieve eigenschap van de speler opschrijft die begint met één van de letters van zijn naam. De blaadjes met de namen gaan van hand tot hand en bij elke letter vult een volgende speler een vriendelijk woord in. De blaadjes worden doorgegeven tot alle letters zijn opgebruikt en iedereen een compliment heeft voor elke letter van zijn naam. Wie de laatste letter op een blad invult, leest de lijst complimenten voor diegene hardop voor.

Luchtverkeersleider (Silly sports & goofy games)

Doel – vertrouwen op elkaar, leiding volgen of leiding nemen

Fase – II en III

Als er geen zicht is moet de piloot, als hij niet wil neerstorten, vertrouwen op de luchtverkeersleider. De spelers zijn opgedeeld in paren waarbij één de piloot is en de ander de luchtverkeersleider. De piloot doet net alsof hij een vliegtuig is, door beide armen als vleugels uit te strekken. De luchtverkeersleider blijft op één plaats staan om aanwijzingen naar de piloot te roepen. De piloot heeft geen zicht (hij is geblinddoekt of heeft zijn ogen dicht) en moet volledig vertrouwen op de verbale aanwijzingen van de luchtverkeersleider om het vliegtuig door de ruimte te navigeren. De luchtverkeersleiders kunnen aanwijzingen geven zoals, 'Stop! Een ander vliegtuig nadert jouw luchtruim vanaf rechts. Laat het voorbij gaan voordat je weer sneller gaat'. Je kunt dit spel ook spelen met twee spelers die samen een dubbeldeksvliegtuig vormen door elkaars handen vast te houden en beide armen uit te strekken.

Dág! (Energize)

Doel – afsluiting

Fase – V

De spelers staan in een kring met de armen rond elkaars schouders. Iedereen doet een klein stapje voorwaarts. En nog een stapje. En nog één. Dit noemen ze de groepsknuffel.

16 De menselijke toren

KANJERAFSPRAAK:

We vertrouwen elkaar, we helpen elkaar,
we werken samen, we hebben plezier,
we doen mee

KANJERWAARDE:

Lijfelijk contact op een positieve manier

TOELICHTING

Kinderen bouwen samen een menselijke toren. Drie kinderen zitten op handen en knieën naast elkaar. Zij vormen het fundament. Twee kinderen vormen de tweede laag, ze gaan voorzichtig op handen en knieën op de rug van het fundament zitten. De toren wordt afgemaakt met één kind bovenop de tweede laag.

BENODIGDHEDEN

- Valmatten
- Kast

AANDACHTSPUNTEN

Let op de veiligheid! Het spel wordt gespeeld in alle rust. Vertel de kinderen dat ze stevig gaan zitten (bolle rug). De kinderen die de tweede en derde laag vormen plaatsen hun handen en knieën in het verlengde van de handen en knieën van de kinderen in de laag eronder. Varieer met meerdere en andere 'bouwwerken'. Vraag de kinderen naar meer mogelijkheden.

Tip: Het is handig als u een kast achter de kinderen plaatst. Vanaf de kast kunnen kinderen makkelijker de derde laag vormen.

SPORTKANJERMOMENT

In dit spel gaat het om vertrouwen en samenwerken. Vraag om een rustige werksfeer. Er is geen ruimte voor balorigheid. Geef veel verantwoordelijkheid aan de groep. Het gaat niet om het eindresultaat, het gaat om het proces om het resultaat te bereiken. Dit spel is geschikt om kinderen zelfstandig in meerdere groepjes te laten werken.

24 Bankranden

KANJERAFSPRAAK: We hebben plezier

KANJERWAARDE: Omgaan met winst en verlies

TOELICHTING

Het spel wordt gespeeld op een met banken begrensde speelveld. De werpers proberen de bal zo tegen de bank te gooien dat hij terugstuiter. Voor iedere gelukte poging ontvangt de werper een punt. Varieer door kinderen de gelegenheid te geven de regels aan te passen. Geef extra punten aan de gooier als die de bal bij het terugstuiteren in één keer uit de lucht vangt.

BENODIGDHEDEN

- Banken
- Bal

AANDACHTSPUNTEN

De spelleider kiest de afstand tussen de banken zo, dat er spanning ontstaat tussen succes en missen van de bank. Het spel wordt makkelijker als de bank op zijn zijkant ligt. Let dan op de veiligheid. De bank kan makkelijk omvallen als kinderen op de bank gaan staan.

SPORTKANJERMOMENT

Het gaat om het samen bepalen hoe je wilt spelen. Het vraagt om inzicht om de regels zo aan te passen dat het voor iedereen leuk is. Vraag bij de kinderen na hoe ze de regels hebben aangepast.

28 't Wagonnetje

KANJERAFSPRAAK: We helpen elkaar, we vertrouwen elkaar

KANJERWAARDE: Lijfelijk contact op een positieve manier

TOELICHTING

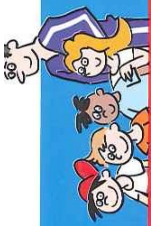
Het spel wordt gespeeld met een groot aantal kinderen. Elk kind is een wiel. De wielen lopen door het speelveld. De spelleider roept: "Wagon" en een getal (bijvoorbeeld: "Wagon 3"). De wielen zoeken elkaar op, omarmen elkaar en maken op die manier een wagon met drie wielen. De wielen die over blijven zijn af.

BENODIGDHEDEN

- Geen materialen nodig
- Begrensd speelveld

AANDACHTSPUNTEN

In dit spel speelt iedereen voor zichzelf. Het vormen van vaste groepen heeft geen zin omdat telkens een andere samenstelling moet worden gevonden.

SPORTKANJERMOMENT

De essentie van het spelletje is samenwerken. Je redt het niet in je eentje, maar ook niet met een eigen vast groepje. Sta open voor samenwerking met anderen. Bespreek dit met de kinderen.

31 Jagerbal

KANJERAFSPRAAK: We hebben plezier

KANJERWAARDE: Samenwerken

TOELICHTING

Het spel wordt gespeeld in een begrensde speelveld met twee jagers en lopers. De jagers proberen samen met één bal de lopers af te gooien. De jagers mogen niet lopen met de bal. De lopers mogen de bal niet raken. Een geraakte loper is af en gaat zitten. De loper die als laatste overblijft is winnaar. Het spel kan ook op tijd worden gespeeld. Tel dan het aantal lopers dat is geraakt.

BENODIGDHEDEN

- Zachte bal
- Lintjes

AANDACHTSPUNTEN

Binnen dit basisspel kunnen allerlei variaties worden gemaakt. Bijvoorbeeld, de lopers mogen afveren met de hand, meerdere jagers en meer ballen of zones waar de lopers veilig zijn.

Basisspel

SPORTKANJERMOMENT

Samenwerken en overzicht houden zijn de belangrijkste ingrediënten. Omdat lopen met de bal niet mag, moeten de jagers samenwerken om lopers af te gooien. De spelleider legt het spel even stil als hij merkt dat een loper voor eigen succes gaat en telkens van grote afstand van lopers probeert af te gooien. De spelleider benadrukt het belang van samenspelen. Een tip voor de jager zonder bal is dat hij in de buurt probeert te komen van de lopers, en dan om de bal vraagt. Ook dat is een vorm van samenwerken. Wacht niet af, maar neem initiatief!

40 Lopende Band

- KANJERAFSPRAAK:** We helpen elkaar en vertrouwen op onszelf en op anderen
- KANJERWAARDE:** Verantwoordelijkheid nemen en overgave

TOELICHTING

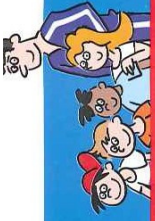
Bij dit spel wordt een lopende band gevormd door een dubbele rij kinderen. In elke rij staan de kinderen dicht naast elkaar. De voorste drie tweetallen van de lopende band knielen op de grond en tillen een kind (het pakketje) boven hun hoofd. Het pakketje houdt zich zo stijf mogelijk. (Het tillen wordt makkelijker). De drie tweetallen gaan staan en geven het pakketje naar achter door. Ze houden hun armen gestrekt. Het pakketje wordt aan het einde weer rustig op de grond gezet.

BENODIGDHEDEN

- Een lange mat, of meerdere turnmatten (als zachte vloer)

AANDACHTSPUNTEN

Let op veiligheid. Als het spel goed wordt uitgevoerd is het veilig. Als het pakketje erop vertrouwd dat het goed gaat zal alles makkelijker gaan. Help mee om de start van de lopende band goed te krijgen. Door de knieën en het pakketje optillen werkt het best. Werk samen!

SPORTKANJERMOMENT

Het gaat om vertrouwen en elkaar helpen. De kinderen zijn van elkaar afhankelijk. Maak geen grappige of vervelende opmerkingen. Bespreek dit met de kinderen!

42 Standbeeld

KANJERAFSPRAAK: We helpen elkaar en vertrouwen op onszelf en op anderen

KANJERWAARDE: Verantwoordelijkheid nemen en overgave

TOELICHTING

Het spel wordt gespeeld met een grote groep kinderen. De groep vormt een kleine kring. Ieder kind steekt zijn rechterarm met een gebalde vuist naar voren. De duim wordt uitgestoken en de rug van de hand is naar boven gericht. Ieder kind sluit de duim van zijn rechterbuurman in zijn hand, net zolang tot dat er een kleine cirkel (sokkel) ontstaat. Doe hetzelfde met de linkerhand. De sokkel is klaar! Een van de kinderen is het standbeeld en klimt op de sokkel. Wie is het mooiste standbeeld?

BENODIGDHEDEN

- Valmatjes

AANDACHTSPUNTEN

Let op de veiligheid! De kinderen moeten de duim van de ander goed vasthouden, hard knijpen is niet nodig. De sokkel wordt stevig als iedereen rustig vasthoudt. Laat het standbeeld laag instappen en voorzichtig omhoog brengen.

SPORTKANJERMOMENT

Het gaat om vertrouwen en elkaar helpen. De kinderen zijn van elkaar afhankelijk. Speel je rol zoals het hoort. Bespreek dit met de kinderen!

46 Doorgevertje

KANJERAFSPRAAK: We vertrouwen elkaar, we helpen elkaar

KANJERWAARDE: Ik neem verantwoordelijkheid voor een ander en durf mij over te geven aan een ander

TOELICHTING

Dit spel wordt gespeeld met zes kinderen. Vier kinderen zitten achter elkaar op een lange mat. Eén kind staat voor de groep (het pakketje). De vier kinderen op de mat steken hun handen omhoog om het 'pakketje' voorzichtig op te vangen. Ze steken de handen omhoog en transporteren het pakketje van de ene kant naar de andere kant van de groep. Een zesde kind helpt bij het op de lopende band zetten van het pakketje. Hij helpt ook bij het van de lopende band halen van het pakketje. (Hij staat achter de groep zittende kinderen en pakt het pakketje met 2 armen onder de oksels vast).

BENODIGDHEDEN

- Valmatjes of lange mat

AANDACHTSPUNTEN

Let op veiligheid. Als het spel goed wordt uitgevoerd is het veilig. Als het pakketje erop vertrouwd dat het goed gaat zal alles makkelijker gaan. Werk samen! Zorg ervoor dat het pakketje rustig het einde bereikt. Het pakketje moet altijd door minimaal vier kinderen gedragen worden. Een extra helper zorgt voor extra 'handjes' aan het begin en einde van de lopende band.

SPORTKANJERMOMENT

Het gaat om vertrouwen en elkaar helpen. Het spel kan niet worden gespeeld als de kinderen niet samenwerken. De spelleider kiest dit spel alleen als de groep dit spel kan en wil spelen. Het is geen spel voor een groep kinderen waar het onderlinge vertrouwen waarom kinderen dit spel niet ontwikkelen. Er zijn meerdere redenen waarom kinderen dit spel niet willen spelen (niet als pakketje en ook niet als lopende band). Ze vinden het lastig om andere kinderen aan te raken of om zelf aangeraakt te worden. Kinderen kunnen ook vinden dat ze te dik zijn, of dat een ander kind te dik is. Het spel kan eventueel door de spelleider worden aangepast. Laat meer kinderen als "lopende band" meedoen (bijvoorbeeld een lange rij). Dwing kinderen niet om het spel als pakketje of lopende band te spelen. Het is een spel van willen en niet van moeten.

49 Paard en ruiter

KANJERAFSPRAAK: We helpen elkaar, we vertrouwen elkaar

KANJERWAARDE: We zijn niet bang voor fysieke aanraking op een fatsoenlijke manier

TOELICHTING

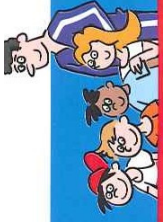
Dit spel wordt gespeeld met tweetallen. Eén kind is paard en de ander ruiter. Samen leggen ze een parcours af. Het gaat om snelheid en om behendigheid.

BENODIGDHEDEN

- Pionnen
- Obstatels

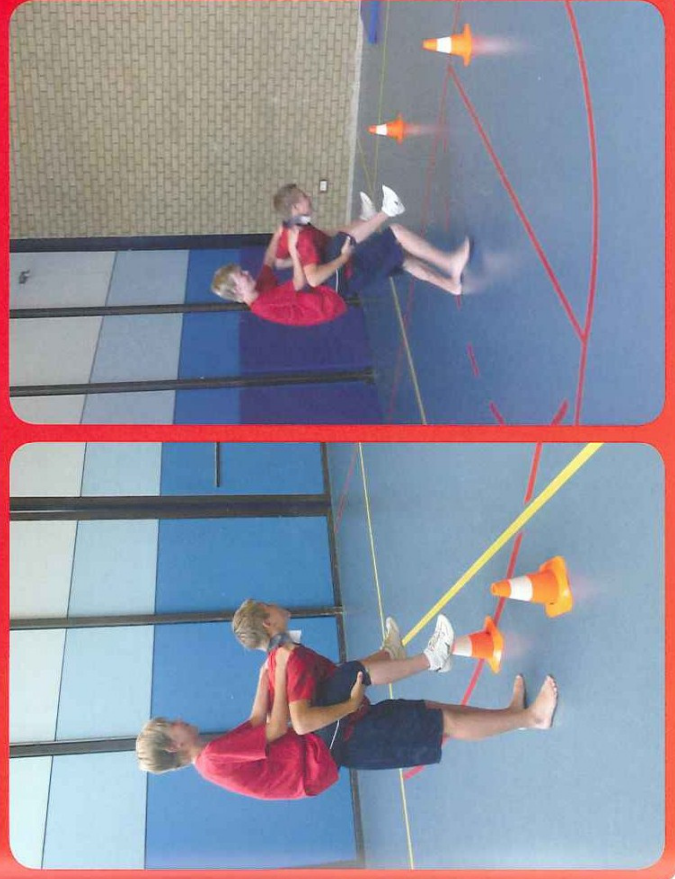
AANDACHTSPUNTEN

Let op veiligheid. Onder druk kan een paard vallen. Leg daarom de nadruk op zorgvuldigheid en niet op snelheid. Varieer door obstakels in het parcours op te nemen. U kunt ook met meerdere paarden spelen die samen de ruiter dragen. Speelt u op tijd, dan deelt u tijdstraffen uit als obstakels worden geraakt. Laat kinderen ook zelf een ruiter kiezen. Kiest het kind dan voor een vriendje of voor iemand die heel licht is?

SPORTKANJERMOMENT

Het gaat om samenwerken en inschatten van elkaars mogelijkheden. Soms is snelheid niet handig. Een opdracht goed uitvoeren zonder fouten kan weleens beter zijn. Bespreek dit met de kinderen.

59 W.C. TIKKERTJE

KANJERAFSPRAAK: We hebben plezier

KANJERWAARDE: We houden rekening met elkaar en beheersen onszelf

TOELICHTING

De kinderen lopen allemaal in de zaal. Eén van de kinderen is de tikker en moet proberen om de lopers te tikken. Wordt iemand getikt laat hem dan als 'WC pot' wachten in de zaal (op één knie en met één hand omhoog). Om weer 'vrij' te komen moet een andere loper op de WC pot gaan zitten en doortrekken. De tikker probeert zoveel mogelijk lopers te tikken in de afgesproken tijd.

BENODIGDHEDEN

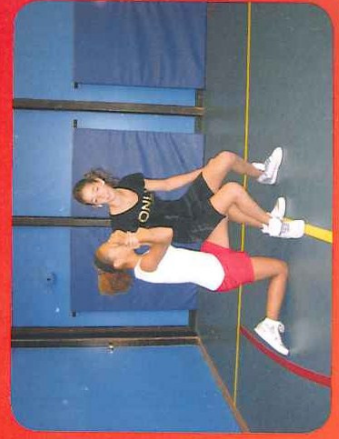
- Geen extra materialen nodig

AANDACHTSPUNTEN

De spelleider geeft aan hoeveel tijd de tikker heeft. Om het spel complexer te maken kan met meerdere tikkers gespeeld worden. Let op de veiligheid! Duwen terwijl iemand probeert om een WC pot door te trekken kan gevaarlijk zijn.

SPORTKANJERMOMENT

Bij dit spel is het de bedoeling dat kinderen elkaar helpen door elkaar weer vrij te krijgen. Dicht bij elkaar komen is noodzakelijk, wie helpt wel en wie niet. Gebruik dit in tussentijdse evaluaties en vraag naar verbetermogelijkheden. Het spel roept komische momenten op. Kun je nog serieus spelen met zoveel hilariteit. Waar eindigt humor en waar begint leedvermaak en ongein.

69 Landenbal

KANJERAFSPRAAK: We hebben plezier, we werken samen.

KANJERWAARDE: We nemen eigen beslissingen

TOELICHTING

Bij dit spel liggen er meerdere hoepels in de zaal. In iedere hoepel staat een vanger. Tussen de hoepels lopen 3 of 4 kinderen (de lopers). Het is de bedoeling dat de vangers de ballen naar elkaar overspelen. De lopers proberen de bal te onderscheppen. Lukt dit dan wisselt de loper met de vanger. Het spel wordt gespeeld met meerdere ballen.

BENODIGDHEDEN

- Meerdere ballen
- Meerdere hoepels

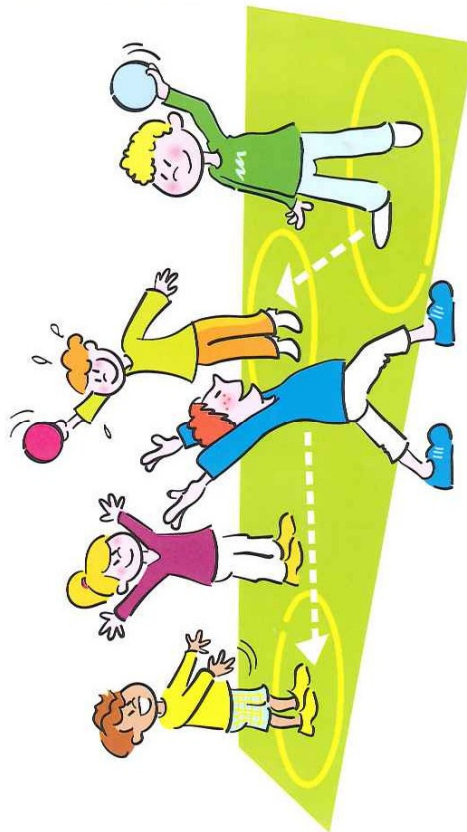
AANDACHTSPUNTEN

Extra opdracht. De ballen worden van de ene naar de andere kant van het veld gespeeld. Leg de hoepels ver uit elkaar. Doe dat door ze over het hele speelveld te verdelen. Zo hebben de vangers meer kans de bal te onderscheppen.

SPORTKANJERMOMENT

Het gaat om samenwerken, slimheid en inzicht. Het spel kenmerk zich door een duidelijke doelstelling die op meerdere manieren kan worden gerealiseerd. Er is niet één oplossing, er zijn er meerdere. Het doel is om de bal van de ene naar de andere kant van de zaal te spelen, de route mag zelf worden bepaald. Lukt het de vangers de juiste beslissingen te nemen onder druk? De vangers zullen continu in de weg staan om de bal te onderscheppen. Zeker als de bal het doel dreigt te bereiken neemt de druk(te) toe. Een goede keuze kan zijn de bal eerst even terug te spelen (minder risico) zodat via een andere route het doel wordt bereikt. Stimuleer dat kinderen met elkaar overleggen. Ze hebben elkaar nodig, het lukt alleen door een teamprestatie.

70 Fopbal

- KANJERAFSPRAAK:** We hebben plezier
- KANJERWAARDE:** We concentreren onszelf

TOELICHTING

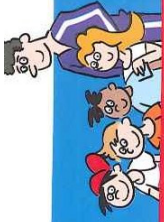
De kinderen staan in een kring met de armen op de rug. De spelleider staat in het midden. De spelleider gooit de bal naar één van de kinderen. De kinderen proberen de bal te vangen, wordt de bal niet gevangen dan is de ontvanger af. De spelleider varieert door soms net te doen of hij gooit. Als de ontvanger een 'vangbeweging' maakt zonder dat de bal wordt gegooid dan is de ontvanger af. Ga net zo lang door tot er één ontvanger over is.

BENODIGDHEDEN

- Één bal

AANDACHTSPUNTEN

In plaats van in een kring kan het ook gespeeld worden met kinderen op een rij. Hoe dichter bij elkaar hoe verwarrender.

SPORTKANJERMOMENT

Dit spelletje is in de basis eenvoudig te spelen. De spelleider kan er meer van maken door er extra "spanning" op te zetten. Een begeleidend verhaal om kinderen "af te leiden" werkt. Meer enthousiasme en snelheid om kinderen te prikkelen is ook mogelijk. De spelleider vraagt tegelijkertijd aan de kinderen om geconcentreerd en rustig te blijven. De spelleider beoordeelt hoe kinderen omgaan met de balans tussen spanning en focus en speelt daarop in door vragen te stellen. (bijvoorbeeld; "vind je het moeilijk om geconcentreerd te blijven" of "wanneer speel jij het spel het gemakkelijkst?") De spelleider kan het spel variëren door één van de kinderen de werper te laten zijn. Het zal voor niet voor alle kinderen vanzelfsprekend zijn dat zij in de rol van werper kunnen bepalen wie ze proberen te foppen. De spelleider speelt hierop in door er vragen over te stellen zoals: "Durf jij iedereen te foppen?" of: "Denk jij dat iedereen respectvol reageert als ze zijn gefopt door jou?")

79 Lijnenloop

KANJERAFSPRAAK: We lachen elkaar niet uit.

KANJERWAARDE: Goed luisteren

TOELICHTING

Het spelveld bestaat uit meerdere lijnen. Iedere lijn krijgt een nummer. De kinderen beginnen op lijn één. De spelleider roept telkens een nummer en de kinderen rennen zo snel mogelijk naar de lijn met het juiste nummer. Het kind dat als laatste aankomt bij de juiste lijn is af.

BENODIGDHEDEN

- Veld met lijnen

AANDACHTSPUNTEN

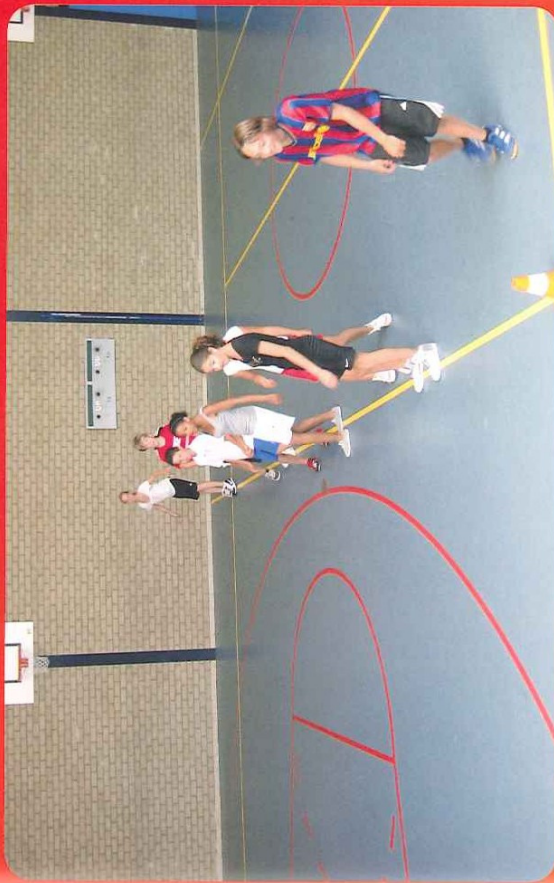
Maak het spel extra spannend door een verhaal te vertellen waarin u nummers laat voorkomen. (Bijvoorbeeld, een verhaal over groep 3, die 2 keer per week gymles heeft. De gymles staat bij de kinderen op 1 en ze laten het zich geen 2 keer zeggen om een doelpunt samen te VIERen.) De kinderen luisteren of ze een nummer horen. Varieer als spelleider door meerdere lijnen achter elkaar te noemen, de kinderen raken de lijnen in de juiste volgorde aan. De spelleider kan zijn rol laten overnemen door één van de kinderen.

SPORTKANJERMOMENT

Concentratie, reactiesnelheid zijn belangrijk in dit spel. De kinderen die rustig en gefocust blijven onder spanning spelen dit spel het best. De spelleider kan hierop ingaan door vragen te stellen aan de kinderen zoals: "Op welke momenten lukt het goed te luisteren en snel te reageren? De spelleider kan mede bepalen welke sfeer ontstaat. Door een spannend verhaal "om" het spel te verzinnen wordt het intenser en zal dat invloed hebben op de beslissingen die de kinderen nemen. De spelleider kan ervoor kiezen om één van de kinderen de rol van verteller te geven. Sturen, regelen en bepalen is voor veel kinderen een nieuwe leerzame ervaring. De spelleider is zorgvuldig in het kiezen van kinderen als verteller. (Wie durft wel of niet, wie kan de verantwoordelijkheid aan)

N.B. De spelleider kan mede bepalen welke sfeer ontstaat. Door een spannend verhaal (zie aandachtspunten) "om" het spel te verzinnen wordt het intenser en zal dat invloed hebben op de beslissingen die de kinderen nemen.

Energizes (rustig)

Op de Vlucht

Duur:

30 minuten

Intensiteit:

★(rustig)

Materiaal: Onderstaand verhaaltje, pen en papier

Uitleg: Kleine activiteit

1) Geef iedereen een pen en papier, en vraag je leden tijdens het verhaaltje dat je zal voorlezen, de instructies (in vet) te volgen. Bij elke opdracht pauzeer je even, tot iedereen weer mee is.

- "Er is in ons land een oorlog geweest, en de nieuwe leiders hebben iedereen verboden om met andere mensen nog een groep te vormen. Iedereen die bij een club zit, moet nu uit het land vluchten. Je maakt een lijstje met de tien belangrijkste dingen die je wil meenemen (**schrijf tien dingen op je papier**). Je vraagt een visser of hij jou kan helpen, maar hij zegt dat een overtocht 25.000 euro kost en dat je maar een kleine tas mag meenemen. Je begint zakgeld te sparen en draagt je identiteitskaart en je spaargeld altijd op je lichaam, ook als je slaapt.
- Op een nacht hoor je ineens een auto voor je deur stoppen. Je wordt bang, springt op en kleed je haastig aan. Er wordt op je deur gebonkt, iemand schreeuwt, en je springt uit het venster om langs achteren te vluchten. Je ritst nog snel een tas mee, en enkele dingetjes en springt. Door je haast kon je maar vijf dingen meenemen (**schrapp vijf dingen van je lijstje**). Je loopt door de nacht, maar omdat er een uitgangsverbod geldt, ben je doodsbang om neergeschoten te worden.
- Je sluipt naar de haven en wekt de visser. Hij zegt dat uitvaren nu te riskant is. Je wordt in een container gestopt, waar ook nog andere mensen zitten te wachten tot de visser zal beslissen om te vluchten. 's Morgens vroeg komt hij om geld vragen. Je hebt nog geen 25.000 euro bij elkaar, maar de visser zegt dat je dan maar je twee waardevolste bezittingen moet afgeven (**schrapp twee dingen van je lijst**). Samen met de anderen sluip je naar de boot. Die is erg krap en ruikt vies. Op zee wiebelt hij door de hoge golven, en velen worden in het ruim zeeziek. Een kind naast jou geeft over op je tas, en nog één van je bezittingen gaat eraan (**schrapp één ding van je lijst**).
- De boot landt met een ruk, iemand schreeuwt dat je snel moet uitstappen. Buiten is het donker, en bij het struikelen verlies je nog één van je zaken (**schrapp één ding van je lijst**). Je rent achter de anderen het bos in. Je been doet pijn, en je ziet bijna niks. Plotseling roept iemand 'stop!', met iets in een taal die je niet verstaat. Een straffe zaklamp verblindt je, politie grijpt je vast. Je wordt naar het kantoor gevoerd, en daar beginnen agenten je te ondervragen. Je verstaat ze niet, maar in het beetje Engels dat je spreekt, kan je zeggen hoe je heet en waar je vandaan komt. De agenten praten met elkaar, tot je ruw wordt weggeleid. Je bent moe, bang en in de war. Je bent aangekomen, maar moet wachten tot ze beslissen of je mag blijven of niet."

2) Na het verhaaltje, kan je ieders ervaringen delen:

- Hoe voelde het om maar tien dingen te mogen kiezen, en ze dan ook nog te moeten schrappen?
- Ken je iemand die dit ooit echt heeft meegemaakt?
- Welk soort steun zou je nodig hebben als je zo in een nieuw land kwam?
- Krijgen vluchtelingen die naar België komen, die steun?
- Wat kunnen scouts en gidsen doen in deze zaak?

Opgelet: voorzie voor dit 'spel' de juiste rustige sfeer, beter niet zomaar tussen de andere spelletjes door. Mocht je zelf een (ex-) vluchteling in je klas hebben, confronteer hem/haar er niet mee zonder op voorhand even te checken hoe hij/zij ertegenover staat

Korte rustgevende oefeningen uit het boekje ‘Relax Kids’

Rust in mijn hoofd, hoe doe ik dat ?

Van tijd tot tijd krijgen we allemaal veel prikkels te verwerken. Het is druk en het is veel! Soms veel te veel.

Om je goed staande te kunnen houden in deze tijd is het prettig als je zelf in staat bent te ontspannen en vaardigheden kent om “een hoofd vol gedachten” tot rust te brengen. Ook is het fijn om te weten hoe je met lastige emoties om kunt gaan zonder er helemaal door meegesleept te worden of je steeds maar zorgen te maken.

Met de Mindfulness oefeningen waarvan hieronder enkele praktische voorbeelden leren ze zich beter concentreren, een hoofd vol piekergedachten tot rust te brengen en anders met hun stemmingen en impulsen om te gaan. Het leert ze weerbaarder te worden en open te staan voor zichzelf en anderen. De effectiviteit van leerprocessen wordt door aandachtstraining vergroot. Een eenvoudige aandachtsoefening voorafgaande aan een toets of test bevordert bijvoorbeeld de resultaten.

Naast het boekje Relax Kids hebben we op school nog enkele andere boekjes met Mindfulness oefeningen voor kinderen.

Voor ouders en leerkrachten

Creëer alvast een goede sfeer door zachte muziek te draaien. Je kunt zomaar toevallig een bladzijde openslaan, of elke dag of week een andere bladzijde nemen en zo in chronologische volgorde het hele boek doorwerken.

De affirmatie waarmee elke meditatie wordt afgesloten is bedoeld om de volwassene de kans te geven zijn aandacht te richten en zo een sfeer te creëren waarin het kind zich goed kan concentreren. *We raden je aan die als eerste te lezen.*

Wees eerst een poosje samen stil en lees dan het verhaaltje langzaam en met onderbrekingen voor, zodat het kind de kans krijgt zijn of haar fantasie te gebruiken. Je kunt de tekst voorlezen en het kind in slaap laten dommelen of nog bespreken hoe hij of zij het ervaren heeft, zowel wat betreft de visualisaties als met het oog op de gevoelens die daarmee gepaard gingen. En misschien wil het kind hetgeen zich in zijn of haar hoofd afspeelde ook vergelijken met de illustraties in het boek.

Alice in Wonderland (1)

Doe je ogen dicht, wees heel stil en stel je voor dat je Alice in Wonderland bent. Je kijkt om je heen en ziet een heel vreemd land, met pratende konijnen, speelkaarten die kunnen lachen, rare hoedenmakers ...

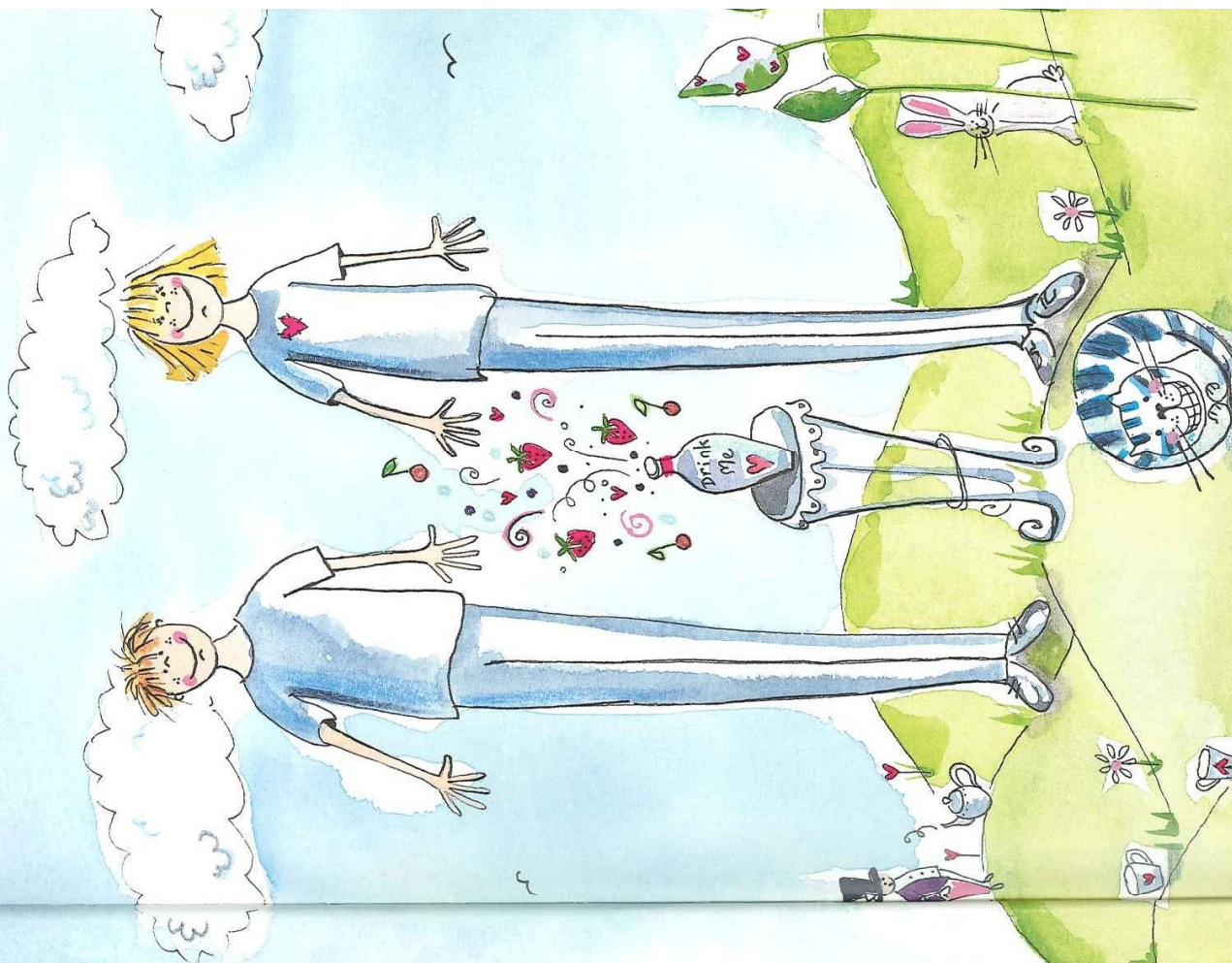
Je vindt een flesje waar een kleurige vloeistof in zit en op het etiket staat: *Drink mij*. Je ruikt er eens aan en het ruikt naar aardbeien en chocolade en kersen. Het ruikt echt verrukkelijk, heel zoet. Drink het drankje maar op. Het smaakt heerlijk. Je hebt in je hele leven nog nooit zoiets lekkers geproefd.

Heel langzaam begint er iets te tintelen in je voeten. Het tintelende gevoel kruipt door je hele lijf omhoog. Het is een lekker warm en prettig gevoel. Ineens merk je dat je langzaam groter wordt. Je groeit: je hoofd gaat hoger en hoger de lucht in. Je armen worden steeds langer, en ook je voeten groeien ... totdat je uiteindelijk zo groot bent dat je de wolken aan kunt raken. Hoe voelt het om zo groot te zijn? Je hoofd steekt door de wolken. Het geeft een heel rustig en ontspannend gevoel om zo met je hoofd in de wolken te staan. Je voelt ze lekker donzig langs je wangen strijken. Je voelt de dauwachtige waterdruppeltjes op je wimpers. Je voelt je zó ontspannen en vredig in die stille wolken – ver, ver weg van het lawaai van de wereld. Blijf daar maar een poosje, met dat rustige en vredige gevoel.

En als je zover bent dat je je gewone lichaamsomvang terug wilt, neem je weer een slokje van dat heerlijke drankje en begin je heel, heel langzaam te krimpen tot je je normale grootte weer hebt.

En als je eraan toe bent beweeg je je vingers en je tenen, je rekt je eens lekker uit en doet je ogen open.

**IK BEN ONTSPANNEN
IK BEN ONTSPANNEN**

De tovenaars van Oz

Doe je ogen dicht, wees heel stil en stel je voor dat je over de gele weg loopt, want je gaat op bezoek bij de tovenaars van Oz. Je hebt een vraag en wilt dat de tovenaars van Oz daar antwoord op geeft. Bedenk maar eens welke vraag je aan de grote en machtige tovenaars van Oz zou willen stellen.

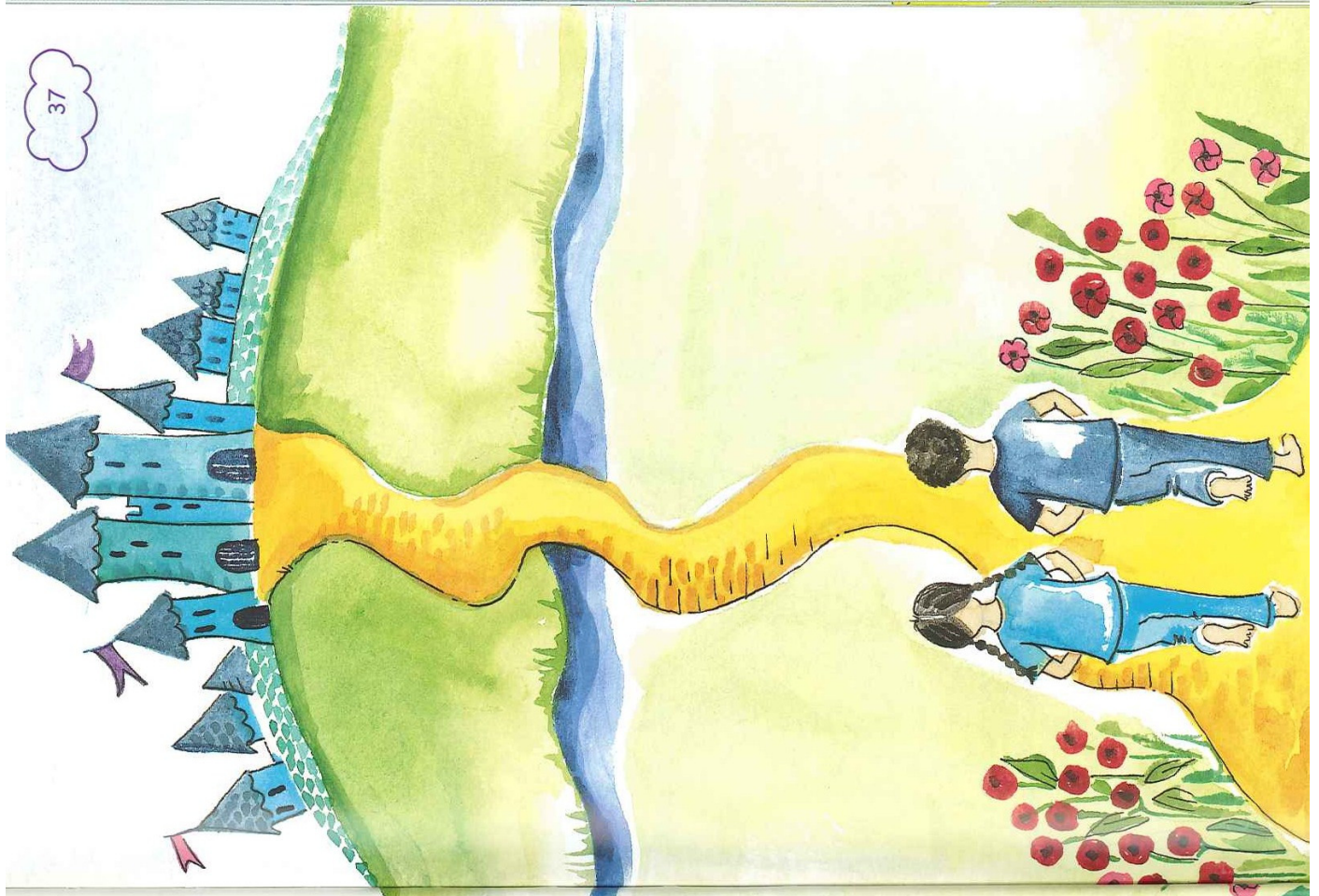
Je loopt nog steeds over de weg die gemaakt is van prachtige heldere, met goudstof besprenkelde gele stenen. Soms wordt de weg heel breed en soms heel smal, soms gaat hij over een brug waar een riviertje onderdoor stroomt, soms slingert hij door een weiland met daarin de felst gekleurde klaprozen die je ooit gezien hebt.

Eindelijk kom je aan bij de betoverde Smaragden Stad. Het paleis van de tovenaars is helemaal met glinsterende smaragden bedekt en ligt te schitteren in het zonlicht. Je belt aan en zegt dat je de tovenaars wilt spreken. Je gaat de glanzende groene deur binnenvaart en loopt over het dikke groene tapijt naar een enorme groene kamer. Je hoort een stem: *Ik ben de grote en machtige tovenaars van Oz. Wat wil je weten?*

Je stelt je vraag en bent daarna heel, heel stil en rustig. De tovenaars heeft altijd gelijk en kent het antwoord op iedere vraag. Je moet heel stil zijn en goed luisteren om zijn antwoord te kunnen horen. Of misschien laat hij je het antwoord zien op zijn toverscherm, of hij zegt maar één woord waardoor jij het antwoord meteen weet. Blijf heel stil en kijk en luister goed.

En als je eraan toe bent beweeg je je vingers en je tenen, je rekt je eens lekker uit en doet je ogen open.

**IK HEB ALLE WIJSHEID
IN MIJN BINNENSTE
IK HEB ALLE WIJSHEID
IN MIJN BINNENSTE**

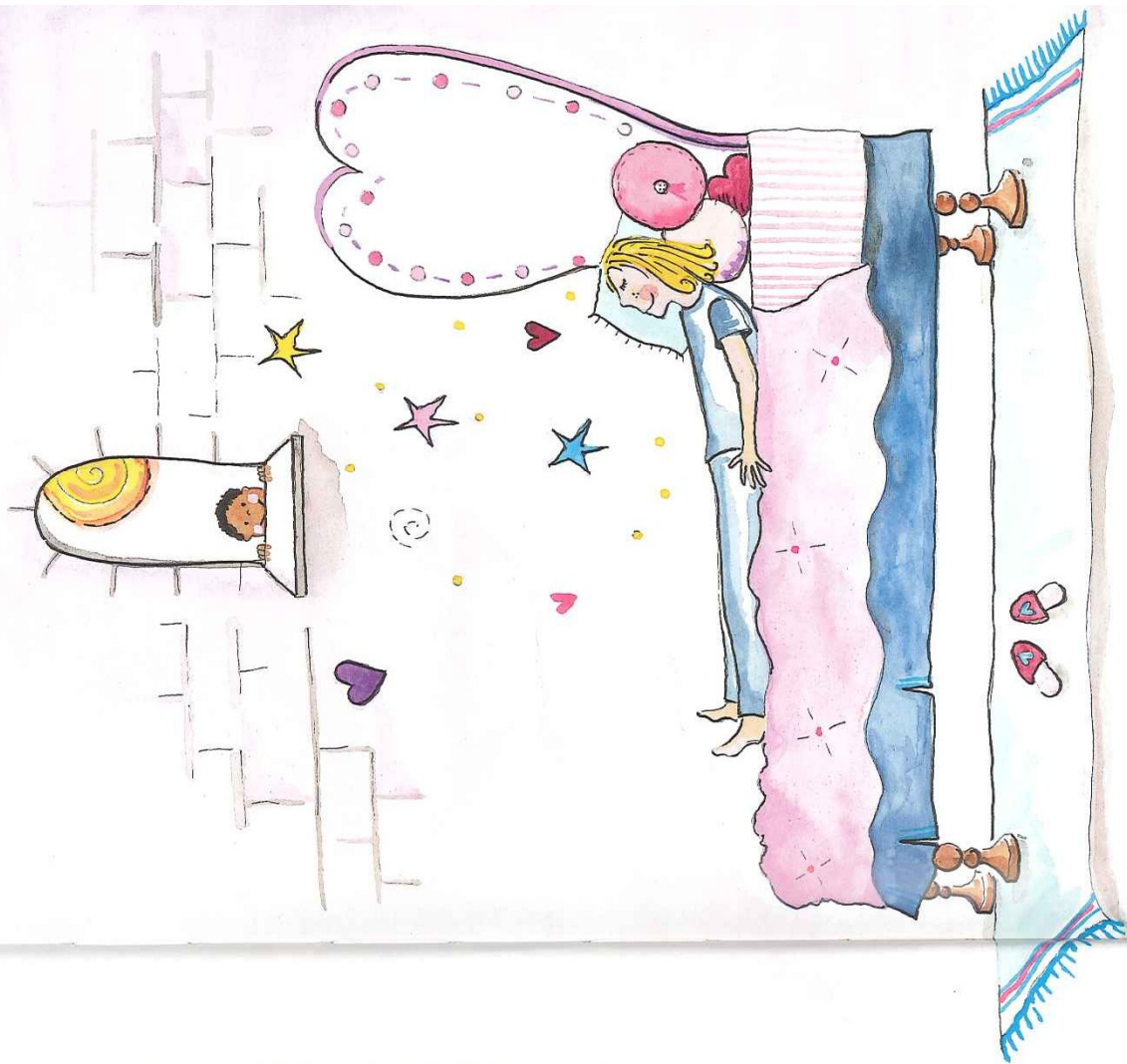

Doornroosje

Doe je ogen dicht, wees heel stil en stel je voor dat je Doornroosje bent en ligt te slapen op het zachtste bed van de hele wereld. Je slaapt nu al honderd jaar, dus elke spier in je lichaam is helemaal ontspannen en je ligt volkomen stil. En terwijl je daar zo ligt, adem je heel diep in en weer uit. Adem in, adem uit. Elke keer dat je in- en uitademt, ontspan je nog meer. Het is heerlijk warm en knus en veilig om zo lekker in je prinsessenbedje te liggen. Je lichaam rust zwaar op de donzen kussens en satijnen lakens. Je armen zijn zacht en zwaar, je borst voelt zacht en zwaar, je buik voelt zacht en zwaar, je benen voelen zacht en zwaar en je hoofd voelt zacht en zwaar aan terwijl je daar helemaal stil en rustig op het allerheerlijkste bed van de wereld ligt. Adem in en adem uit. Adem in en adem uit. Elke keer dat je in- en uitademt voel je je nog prettiger en veiliger, terwijl je daar zo in je bed ligt in het kasteel. Er is een heel woud van doornstruiken om het kasteel gegroeid en alle andere mensen slapen ook al honderd jaar. Het hele paleis is stil en rustig. En terwijl je daar ligt te slapen kun je dromen van verre oorden, van elfen en draken en eenhoorns en koningen en koninginnen. Waar droom jij over? Laat je fantasie de vrije loop en droom betoverende dromen.

En als je eraan toe bent beweeg je je vingers en je tenen, je rekt je eens lekker uit en doet je ogen open.

IK BEN KALM, IK BEN KALM

Alladin en zijn wonderlamp

Doe je ogen dicht, wees heel stil en stel je voor dat je Alladins wonderlamp in je handen hebt. Aan de buitenkant lijkt het een oude roestige lamp, maar jij weet dat het een heel bijzondere toverlamp is, omdat er een betoverde geest in zit die drie wensen in vervulling kan laten gaan. Je wrijft tegen de lamp en ziet veelkleurige rook omhoog kringelen. Vlak voor je ogen verschijnt er een geest. Hij draagt exotische satijnen kleding en heeft een helblauwe tulband op, bedekt met kostbare juwelen, en heeft enorme gouden oorringen in. De geest doet zijn armen over elkaar en vraagt met diepe stem: *Wat wenst u, o meester?* Je mag drie wensen doen. Een voor jezelf, een voor een vriend of familielid en een voor de hele wereld. Nu moet je goed nadenken, want je krijgt deze kans maar één keer, en je wilt je wensen niet verprutsen. Bedenk iets wat jou en andere mensen echt en oprecht gelukkig zou maken. Als je je wensen gedaan hebt, zegt de geest: *Uw wens is mijn bevel, meester*, en hij zwaait met zijn armen en roept: *Abracadabra*. Je wensen zijn vervuld en het wordt tijd dat de geest weer terug in de lamp gaat, dus hup, met een kleurig rookwolkje is hij verdwenen. Je blijft een poosje zitten en staat er eens rustig bij stil hoe het voelt, dat je wensen nu vervuld zijn. Word je er echt gelukkig van? Hoe voelt het om anderen gelukkig te maken? Hoe voelt het om iets moois te doen waar de hele wereld wat aan heeft?

En als je eraan toe bent beweeg je je vingers en je tenen, je rekt je eens lekker uit en doet je ogen open.

**IK KAN IETS VOOR ANDEREN BETEKENEN
IK KAN IETS VOOR ANDEREN BETEKENEN**

Twinkelster

Doe je ogen dicht, wees heel stil en stel je voor dat je 's nachts buiten op je rug in het gras ligt. Je lichaam is volkomen bewegingloos. Je ligt helemaal stil en verroert geen vin. Je hoofd ligt stil. Je buik is roerloos. Je benen liggen stil, er zit geen enkele beweging in je tenen.

Kijk omhoog naar de donkerblauwe fluweelzachte hemel. Het is zo'n heldere nacht dat je duizenden sterren ziet glinsteren. Ze staan stuk voor stuk helder te stralen. Wat een rustgevend gevoel is dat, om zo rustig te liggen en omhoog te kijken naar de sterren. Je voelt je helemaal veilig. Elke ster is anders, omdat ze allemaal een andere uitwerking hebben. Er is een vredesster, en een liefdesster en een geluksster. Kun je ze zien? Als je naar de vredesster kijkt, voel je je vanbinnen heerlijk rustig en vredig. Blijf er maar een poosje naar kijken met dat vredige gevoel. En kijk dan naar de liefdesster. Je krijgt een warm gevoel vanbinnen, vol van liefde voor jezelf en anderen. Zo lig je een poosje naar de liefdesster te kijken. En dan kijk je naar je geluksster, en merkt dat je licht en blij en gelukkig gaat voelen. Zie je ook nog andere sterren aan de hemel staan vannacht?

En als je eraan toe bent beweeg je je vingers en je tenen, je rekt je eens lekker uit en doet je ogen open.

**IK BEN EEN STRALENDE STER
IK BEN EEN STRALENDE STER**

Het lelijke jonge eendje

Doe je ogen dicht, wees heel stil en stel je voor dat je een lelijk jong eendje bent. Je ziet er helemaal niet lief en aantrekkelijk uit, met je warrige vaalgrijze veertjes. Alle zachtgele kleine eendjes lachen je uit omdat je zo lelijk bent. Hoe voelt dat, als de andere eendjes je zo plagen? Je probeert dapper te zijn en je groot te houden, want je weet dat je vanbinnen wél mooi bent. Je kruipt dicht tegen moedereend aan en voelt je lekker warm en veilig. Herhaal maar bij jezelf: *Ik ben mooi vanbinnen, ik ben mooi vanbinnen*.

Op een dag gebeurt er iets vreemds. Je veren krijgen een andere kleur en worden schitterend wit. Je nek wordt heel lang en sierlijk. Je bent een prachtige zwaan geworden. Je gaat bij het heldere water in het meer staan en ziet je aantrekkelijke spiegelbeeld. Je stapt het water in en begint gracieus te zwemmen. Zachtjes glijd je door het koele water. Je voelt je heerlijk rustig en vredig terwijl je daar zo door dat stille water van het meer zwemt. Je herhaalt in gedachten: *Ik ben mooi, ik ben mooi*. Voel maar eens goed hoe het is om mooi te zijn. Wat een zacht en vredig gevoel.

En als je eraan toe bent beweeg je je vingers en je tenen, je rekt je eens lekker uit en doet je ogen open.

IK BEN MOOI, IK BEN MOOI

De regenboog

Doe je ogen dicht, wees heel stil en stel je voor dat je aan de voet van een prachtige regenboog staat. Je ziet veel verschillende kleuren in de regenboog: allerlei tinten rood, oranje, geel, groen, blauw en paars. Je hebt nog nooit zo'n schitterende heldere regenboog gezien. Alleen al door ernaar te kijken krijg je een blij en opgewekt gevoel. Je kunt het begin duidelijk zien, dus je besluit erin te klimmen. Hij is gemaakt van duizenden en duizenden piepkleine veelkleurige lichtjes. Terwijl je voorzichtig, stapje voor stapje, omhoog klimt, word je steeds blijer, enthousiaster en nieuwsgieriger. Waar gaat de regenboog heen? Je komt bovenaan en kunt kilometers en kilometers ver kijken. Je hebt een prachtig uitzicht. Wat zie je allemaal? Blijf daar maar een poosje zitten en geniet ervan zo lang als je wilt. Vervolgens besluit je dat je langs de andere kant van de regenboog omlaag wilt glijden. Wat een lekker gevoel is dat! Je glijdt van de langste glijbaan ter wereld. Eindelijk land je aan de andere kant. Wat zie je daar? Ben je in een andere wereld terechtgekomen? Een betoverde wereld? Heb je de pot met goud gevonden? Wat zie je, hoor je, ruik je, voel je, proef je? Geniet maar een poosje van die wereld aan het einde van de regenboog.

En als je eraan toe bent beweeg je je vingers en je tenen, je rekt je eens lekker uit en doet je ogen open.

**IK BEN VOLKOMEN GELUKKIG
IK BEN VOLKOMEN GELUKKIG**

Coöperatieve werkvormen:

1: Om-de-beurt

Opdracht: tweetallen krijgen een open vraag waarop ze om-de-beurt antwoord geven

Stappen:

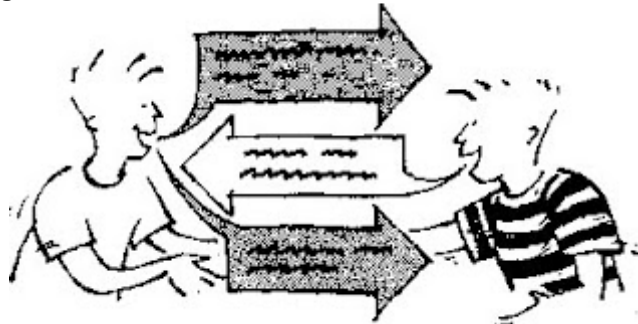
1. De leerkracht vormt tweetallen, de leerlingen vormen tweetallen of er worden tweetallen gevormd aan de hand van de schoudermaatjes.
2. De leerkracht stelt vraag waarbij meerdere antwoorden mogelijk zijn. Hij vraagt bijvoorbeeld of de leerlingen zoveel mogelijk soorten vogels kunnen noemen. Hij geeft aan dat de leerlingen straks om de beurt een antwoord mogen geven. De leerkracht kan aanwijzen wie er met het uitwisselen begint. De leerling die het kleinste is mag bijvoorbeeld beginnen.
3. Een leerling begint met het geven van een antwoord. Vervolgens geeft leerling 2 een antwoord, dan leerling 1 weer etc. De leerlingen proberen ze veel mogelijk te bedenken.

Er zijn twee variaties:

De leerlingen geven hun antwoord alleen mondeling.

De leerlingen schrijven hun antwoord op een gezamenlijk blaadje dat ze steeds aan elkaar doorgeven. Het blaadje schuift heen en weer tussen de leerlingen. Terwijl ze iets opschrijven zeggen ze ook hun antwoord hardop. Als de volgende leerling hetzelfde antwoord wilde geven, kan die nog iets anders bedenken.

4. Een paar leerlingen worden aangewezen om hun antwoorden met de rest van de klas te delen.

Welke doelen bevordert deze activiteit:

- Voorkennis actualiseren, oriëntatie, begeleide oefening, zelfstandige verwerking, reflectie en terugblik.
- Inventariseren, overeenkomsten en verschillen, oplossingen voor een probleem en informatie uitwisselen.
- Open vragen met veel korte antwoorden.
- Sociale vaardigheden: evenredige deelname, luisteren.

Tips en adviezen:

De leerkracht kan de leerlingen een zandloper geven: hoeveel woorden, sommen etc. hebben de tweetallen samen in 1 of 2 minuten bedacht?

Bij een oneven aantal leerlingen wordt een drietal gevormd.

Om de beurt wordt ook gebruikt als kinderen samen een activiteit doen waarbij ze met voorwerpen werken, bijvoorbeeld een puzzel maken of werken met een leerspelletje, blokjes, kaartjes enzovoort. Dit soort activiteiten kunnen kinderen goed samen doen door om de beurt een handeling te verrichten.

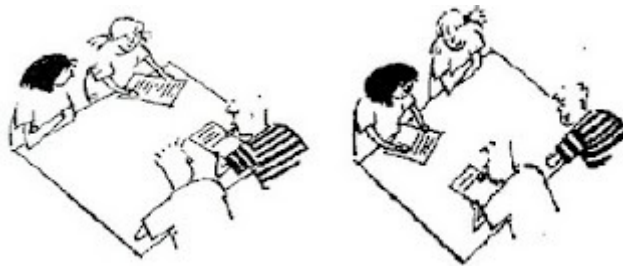
2: Duo's

Opdracht: tweetallen maken om de beurt een opgave waarbij ze elkaar helpen.

Stappen:

1. De leerkracht wijst aan welke leerlingen samenwerken en licht de werkwijze van de opdracht toe.
2. De leerlingen maken om de beurt een opgave terwijl de andere leerling (de helper) observeert en indien nodig hulp geeft. De maker moet hardop denken zodat de helper weet op welke manier de maker de opdracht oplost.
3. De eerste leerling maakt bijvoorbeeld de even opgaven, de tweede leerling de oneven opgave. De helper controleert of het antwoord klopt. Als het goed is geeft hij een compliment als het fout is helpt hij de maker.
4. De leerkracht vraagt de duo's naar de manier van samenwerken en vraagt of het maken van de opdracht goed is verlopen. De leerkracht kan kiezen om de antwoorden klassikaal te behandelen of om de werkbladen van de duo's na afloop te corrigeren.

Welke doelen bevordert ik tijdens deze activiteit:

- Zelfstandige verwerking.
- Taal- en denkontwikkeling.
- Sociale vaardigheden: met elkaar overleggen, bereiken van overeenstemming, aanmoedigen, hulp geven, hulp vragen en op elkaar wachten.

Tips en adviezen:

☐ De leerkracht kan er ook voor kiezen om bijvoorbeeld pas na vijf opgaven te wisselen van rol, in plaats van dit te doen per opgave. Deze werkwijze kan effectiever zijn bij opgaven die niet veel tijd vergen, bijvoorbeeld bij niet al te moeilijke rekenopgaven.

☐ Een variant die geschikt is voor stelopdrachten is dat leerlingen eerst individueel werken en als ze klaar zijn een duo vormen met een ander leerling die ook net klaar is. De leerlingen lezen elkaar voor wat ze al geschreven hebben en helpen elkaar dan om het verhaal nog aan te vullen en te verbeteren.

☐ Een uitbreiding van de werkvorm is mogelijk als twee duo's na een afgesproken aantal opgaven, of na een afgesproken tijd, hun antwoorden vergelijken. Twee duo's vergelijken hun antwoorden en bespreken opgaven waarbij ze niet hetzelfde antwoord gegeven hebben. Als het om gesloten vragen gaat kan het tweetal dat het goed heeft, uitleg geven aan het tweetal dat de opgaven niet goed heeft gemaakt. Als het om open vragen gaat kunnen de tweetallen hun antwoorden uitwisselen en hun eigen antwoord nog aanvullen met de informatie van de anderen. Deze variatie op duo's heeft de naam van-twee-naar-vier.

☐ Een tweede variatie op duo's gaat als volgt. De tweetallen lezen samen een tekst die bestaat uit verschillende onderdelen of alinea's. Ze lezen het eerst stukje. Dit kan zachtjes voor zichzelf, maar ook samen hardop, waarbij de leerlingen hun tempo aan elkaar aanpassen. Leerling 1 geeft daarna in eigen woorden weer wat er in het eerst stukje staat zonder in de tekst terug te kijken. Leerling 2 geeft feedback. ook zonder terug te kijken. Is zijn partner wat vergeten of heeft hij een fout gemaakt? De leerlingen praten nog even door over het stukje tekst. Ze gaan bijvoorbeeld na of zij al iets van het onderwerp af wisten en of zij er misschien iets meer over kunnen vertellen. Daarna lezen ze het volgende stuk tekst. Nu is leerling 2 aan de beurt om samen

te vatten en geeft leerling 1 feedback. De twee leerlingen gaan net zo lang door totdat al de delen van de tekst aan bod zijn gekomen.

Deze werkvorm kunnen de leerlingen ook toepassen wanneer ze in tweetallen werken aan de computer. Ze doorlopen samen een computerprogramma (educatieve software waarover de school beschikt). Leerling 1 maakt bij rekenen bijvoorbeeld de eerste som, leerling 2 kijkt mee en controleert het antwoord. Als leerling 2 het antwoord heeft goed gekeurd, maakt deze leerling de volgende som. Leerling 1 heeft nu de rol van helper.

3: Wandel-Wissel uit

Opdracht: rondlopen, partner zoeken, antwoorden uitwisselen.

Stappen:

1. De leerkracht vraagt de leerlingen onafhankelijk door de klas te gaan lopen
2. De leerkracht roept: “sta stil!” , de kinderen stoppen onmiddellijk met lopen
3. De leerlingen vormen tweetallen met de dichtstbijzijnde leerling (bij oneven een drietal)
4. De leerkracht stelt een vraag of geeft een opdracht, de kinderen krijgen bedenktijd
5. De tweetallen vertellen elkaar hun antwoord (ieder heeft bijvoorbeeld een minuut)

Welke doelen bevordert ik tijdens deze activiteit:

- Actualiseren van de voorkennis, oriëntatie en introductie op een onderwerp.
- Informatie kiezen, verwerken en uitwisselen.
- Het inoefenen en herhalen van een (nieuwe) vaardigheid.
- Zelfstandige verwerking.
- Directe en gelijktijdige interactie, gelijkwaardige deelname.
- Sociale vaardigheden: overleggen, actief luisteren, meedenken en doen, open vragen stellen.
- Creëren van een positieve wederzijdse afhankelijkheid en betrokkenheid.

Tips en adviezen:

- Deze werkvorm moet niet te lang duren. Tien minuten is lang genoeg.
- De leerkracht kan gebruik maken van muziek. Zolang de muziek klinkt lopen de leerlingen rond. Stopt de muziek. dan vormen

ze zo snel mogelijk tweetallen.

- Deze werkvorm vergt ruimte. Je kan het ook buiten of in een grote ruimte doen.
- Spreek met de leerling af dat ze niet tweemaal met dezelfde partner een duo mogen vormen.

4: Placemat

Opdracht: individueel antwoorden opschrijven, samen een antwoord maken

Stappen:

1. Iedere groep van vier leerlingen krijgt een vel papier. In het midden van het vel tekent een leerling een rechthoek. Dit is de gemeenschappelijke rechthoek. Vervolgens trekt een leerling vanuit de hoeken van de rechthoek lijnen naar de hoeken van het vel papier. De leerkracht kan er ook voor kiezen om vooraf zelf deze indeling te maken.
2. De leerkracht geeft een opdracht. Hij vraagt bijvoorbeeld of de groepen de drie grootste voordelen van het werken met een computer willen opschrijven of de re-enen van het ontstaan van de watersnoodramp in Nederland. De groepsleden schrijven gedurende enkele minuten individueel hun ideeën. antwoorden op in een hoek van het vel.
3. Na de individuele bedenktijd, proberen de groepsleden tot een gezamenlijk antwoord te komen. De leerlingen argumenteren hun keuze maar staan open voor de inbreng van de andere groepsleden. Het overleg moet resulteren in een gemeen-schappelijk antwoord.
4. De leerkracht vraagt kort enkele groepjes om een reactie. Wat staat er bij hun in de rechthoek en hoe ging de samenwerking? Willekeurig wijst hij een woordvoerder aan.

Welke doelen bevordert ik tijdens deze activiteit:

- Actualiseren van de voorkennis, oriëntatie op en introductie van een onderwerp.

- Informatie verzamelen.
- Begripsvorming, inductief en deductief redeneren en creatief denken.
- Directe en gelijktijdige interactie, gelijkwaardige deelname.
- Sociale vaardigheden, overleggen, actief luisteren, meedenken en -doen.
- Creëren van een positieve wederzijdse afhankelijkheid en betrokkenheid.

Tips en adviezen:

☐ In deze werkvorm komt de individuele verantwoordelijkheid en positieve wederzijdse afhankelijkheid duidelijk naar voren. De leerlingen moeten wel kunnen overleggen om de inhoud van de gemeenschappelijke rechthoek te bepalen. Een advies is om hier vooraf aandacht aan te besteden.

☐ Voor de werkvorm placemat zijn vragen of opgaven met meerdere antwoordmogelijkheden een vereiste. De top drie (of vier) komt in de gemeenschappelijke rechthoek. De leerkracht kan de leerlingen nog een rangordering aan laten geven.

☐ Voor jonge kinderen is een lege placemat een hulpmiddel om duidelijk te maken dat ze samen iets maken. Ieder kind werkt eerst voor zichzelf. Het zoekt plaatjes of maakt kleine tekeningetjes. Ieder legt wat hij gevonden heeft in zijn eigen deel van de placemat. Daarna voegen de leerlingen alles bij elkaar in het midden van de placemat en maken daar een groepswerkstuk van. Dit kan een boekje zijn of een collage. De placemat wordt niet ingevuld, maar is alleen een hulpmiddel.

5: Koppen-bij-elkaar

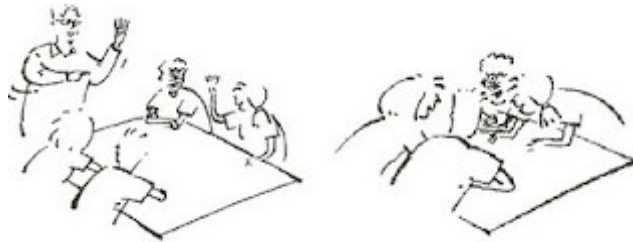
Opdracht: individueel antwoorden bedenken, samen antwoord vormen

Stappen:

1. De leerlingen in de groep geven zichzelf een nummer of de leerkracht doet dit. In groepen met jonge leerlingen kan de leerkracht in plaats van de leerlingen te nummeren ieder kind in een groep een verschillend gekleurd kaartje geven. De leerkracht legt uit waarom de kinderen een nummer of een kleur hebben: Straks mag één van de groepsleden het antwoord geven dat de groep met elkaar bedacht heeft. De leerkracht zal die leerling aanwijzen door het noemen van een nummer of een kleur.
2. De leerkracht stelt klassikaal een vraag of geeft de groep een opdracht. Hij geeft ook de tijd aan die leerlingen hieraan kunnen besteden. De leerkracht benadrukt dat iedere leerling aan het eind van de opdracht het antwoord moet weten. De leerlingen moeten er met elkaar voor zorgen dat ieder groepslid het antwoord kan geven.
3. Voordat ze met elkaar gaan overleggen, denkt iedere leerling eerst zelf na over het antwoord en schrijft dit op. Hierdoor voelt iedere leerling zich individueel verantwoordelijk en is de kans kleiner dat sommige leerlingen niets doen.

4. Nadat de leerlingen individuele denktijd hebben gehad, steken de leerlingen in de groep hun hoofden bij elkaar. Om de beurt brengen ze hun antwoord in. Ze overleggen over het juiste antwoord of de juiste oplossing. De leerlingen weten dat iedereen in de groep de oplossing moet kunnen geven. Dit betekent dat ze elkaar moeten helpen en elkaar controleren. Niemand weet van tevoren immers wie de beurt krijgt om het groepsantwoord te geven. De leerlingen kunnen niet alleen het juiste antwoord geven, maar ze kunnen dit antwoord ook motiveren.

5. De leerkracht noemt een nummer of een kleur. Alle leerlingen met dit nummer of deze kleur steken hun hand op. De leerkracht laat bijvoorbeeld de nummers twee van alle groepen aan het woord en vraagt daarna of de andere leerlingen nog iets willen toevoegen of corrigeren. Vervolgens geeft de leerkracht feedback op de gegeven antwoorden of oplossingen.

Welke doelen bevordert ik tijdens deze activiteit:

- Actualiseren van de voorkennis, oriëntatie op en introductie van een onderwerp.
- Informatie verzamelen.
- Begripsvorming, inductief en deductief redeneren en creatief denken.
- Directe en gelijktijdige interactie, gelijkwaardige deelname.
- Sociale vaardigheden, overleggen, actief luisteren, meedenken en -doen.
- Creëren van een positieve wederzijdse afhankelijkheid en betrokkenheid.

Tips en adviezen:

- Genummerde hoofden is een effectieve samenwerkingsvorm omdat ook de minder goed lerende leerlingen succesvol kunnen zijn als zij een beurt krijgen. De leerlingen in het groepje zorgen er immers voor dat iedereen het juiste antwoord weet. Bij een normale klassikale bespreking van de antwoorden vragen vaak alleen die leerlingen om een beurt die het antwoord weten. Meestal krijgen deze leerlingen van de leerkracht dan ook de beurt. De zwakkere leerlingen komen vaak niet aan bod of weten het antwoord niet wanneer zij de beurt krijgen.
- Als de leerlingen de hoofden bij elkaar steken, kunnen ze de werkvorm rotonde gebruiken om ervoor te zorgen dat ieder groepslid aan de beurt komt.
- Als de leerkracht, zoals in stap 3, de leerlingen eerst voor zichzelf de antwoorden laat noteren voordat de leerlingen met elkaar gaan overleggen, wordt voorkomen dat de zwakkere leerlingen simpelweg het antwoord van de goede leerlingen overnemen. De goede leerlingen op hun beurt kunnen ook beter over de opdracht nadenken. Er is geen haast om snel met een (onvolledig) antwoord op de proppen te komen.
- Een nadeel van deze werkvorm is dat bij het klassikaal uitwisselen van de antwoorden, telkens maar één leerling aan het woord is. De leerkracht kan de activiteit van de leerlingen vergroten door alle leerlingen met het gekozen nummer naar voren te laten komen en het antwoord op het bord te laten schrijven. Hierdoor is directe controle mogelijk. Een andere variatie is de

leerlingen met het gekozen nummer het antwoord op een wisbaar bordje te laten schrijven en dat omhoog te laten houden. Ook is het bij een kort antwoord mogelijk de leerlingen die het antwoord mogen zeggen dit allemaal tegelijk hardop te laten uitspreken.

- Een variatie op de laatste stap is het toekennen van punten aan die groepen die het antwoord goed hebben. Hierbij kunnen de antwoorden eventueel op het bord worden geschreven. Door dit wedstrijdelement in te bouwen, zijn de leerlingen extra gemotiveerd om er voor te zorgen dat iedereen in de groep het juiste antwoord weet.

6: Woordweb

materiaal: groot blad en stiften voor iedere groep

Opdracht: nadenken over een onderwerp, de relaties leggen tussen de woorden/plaatjes

Stappen:

1. Elke groep krijgt één groot vel papier. De groepsleden hebben elk een eigen kleur potlood/stift. Hierdoor heeft de leerkracht overzicht op de individuele bijdragen van de leerlingen.
2. Midden op het vel papier staat in een cirkel of vierkant het centrale onderwerp of het begrip. De leerkracht kan dit zelf vooraf op het vel schrijven of hij laat de leerlingen dit doen. Vervolgens vraagt de leerkracht aan de leerlingen met woorden aan te geven wat de titel bij de leerlingen oproept. Bij het maken van het woordenweb werken de leerlingen via de werkvorm rotonde. Om de beurt, met de wijzers van de klok mee, mogen de groepsleden iets opschrijven, tekenen of opplakken.
3. Vervolgens geven de leerlingen door middel van lijnen of pijlen relaties tussen de begrippen weer. Bij een woordenweb naar aanleiding van een gelezen boek bijvoorbeeld trekken de leerlingen lijnen tussen hoofdpersonen en schrijven bij de lijn wat de relatie tussen deze personen is.
4. Na afronding van de opdracht worden de woordenwebben opgehangen en lichten woordvoerders van de groepen de woordenwebben toe.

Welke doelen bevordert ik tijdens deze activiteit:

- Actualiseren van de voorkennis, oriëntatie op en introductie van een onderwerp.
- Informatie verzamelen.
- Begripsvorming, inductief en deductief redeneren en creatief denken.
- Directe en gelijktijdige interactie, gelijkwaardige deelname.
- Sociale vaardigheden, overleggen, actief luisteren, meedenken en doen.

- Creëren van een positieve wederzijdse afhankelijkheid en betrokkenheid.

Tips en adviezen:

☐ Woordenweb is zeer effectief voor het activeren van de voorkennis van de leerlingen ('wat weet ik al van dit onderwerp'), voor het leren van nieuwe begrippen en de relaties tussen begrippen ('wat zijn de verschillen tussen een vogel en een hond?') en voor het samenvatten van wat er is geleerd.

☐ In de groepen waar de leerlingen nog niet kunnen schrijven werken we met tekeningetjes of plakken de leerlingen plaatjes op. Als leerlingen een woordenweb met plaatjes gaan maken is een voorbereidende stap nodig waarbij de leerlingen in tijdschriften plaatjes zoeken en uitknippen. Om de geletterdheid van leerlingen te stimuleren, kan de leerkracht de leerlingen stimuleren ook woorden bij de plaatjes te schrijven of te stempelen. De leerkracht kan de woorden zo nodig eerst voorschrijven.

☐ Een variatie is de leerlingen eerst zelf een woordenweb te laten maken. De woordenwebben worden vervolgens in het groepje vergeleken en tenslotte wordt er één woordenweb voor de gehele groep samengesteld.

☐ Een tweede variatie is om elke subgroep een woordenweb te laten maken en vervolgens klassikaal één woordenweb te maken.

☐ Een eenvoudiger variant is de woordspin. In het midden staat een trefwoord of een naam van een persoon uit het verhaal. Vervolgens schrijven de leerlingen acht woorden op die iets met het trefwoord of de persoon te maken hebben.

☐ Belangrijk is dat de groepsleden verder gaan op wat andere groepsleden hebben ingebracht. Het is niet de bedoeling dat ieder groepslid alleen maar werkt op het stuk papier dat vlak voor hem ligt. De leerkracht kan dit nagaan als de groepsleden ieder met een eigen kleur werken.

7: Hoeken

materiaal: flappen met namen/afbeeldingen van hoeken

Opdracht: Kiezen voor een hoek met een thema/ antwoord.

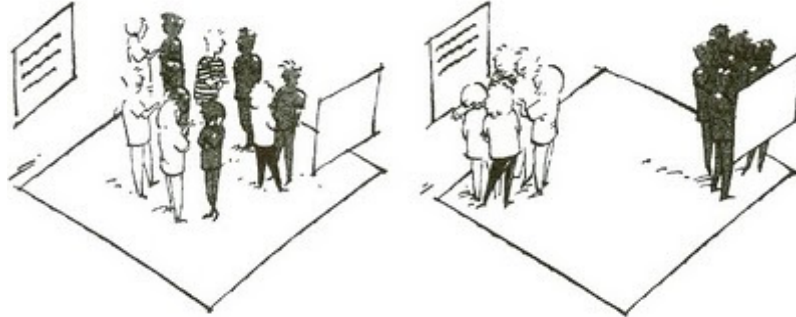
Stappen:

1. De leerkracht richt een aantal hoeken in met ieder een verschillend thema.
2. Iedere leerling kiest een thema/ onderwerp, naar aanleiding van de vraag van de leerkracht. De leerkracht heeft bijvoorbeeld 4 hoeken ingericht met verschillende hoofdpersonen uit een boek. Hij kan dan vragen wie was jouw favoriet? Wat vond je het leukste aan..?
3. De leerlingen maken hun keuze en gaan naar de hoek.

4. De kinderen die voor dezelfde hoeken hebben gekozen, vormen tweetallen en vertellen aan elkaar waarom ze voor deze hoek gekozen hebben.

5. Na afloop kunnen ze op de flap tekenen.

6. De leerkracht rondt af met een klassikaal gesprek.

Welke doelen bevordert ik tijdens deze activiteit:

- Actualiseren van de voorkennis, oriëntatie op een onderwerp.
- Informatie kiezen, verwerken en uitwisselen.
- Zelfstandige verwerking.
- Meningsvorming.
- Groep- en klassenvorming.
- Directe en gelijktijdige interactie, feedback geven, samenvatten.
- Sociale vaardigheden, stellen van open vragen, actief luisteren.
- Creëren van een positieve wederzijdse afhankelijkheid.

Tips en adviezen:

- Een variatie op dit spel voor hogere groepen: de leerkracht geeft een stelling de kinderen gaan in de hoek met een antwoord staan. Daarna leggen ze uit waarom ze voor dat antwoord hebben gekozen.
- De leerkracht maakt een quiz met meerkeuzevragen. In de hoeken staat A,B,C en D. De kinderen gaan in een hoek staan met wat zij denken dat het juiste antwoord is. Daarna leggen ze uit waarom ze voor dat antwoord hebben gekozen.
- Hoeken is een werkvorm waardoor de leerlingen iets over de ander te leren en de ander leren te accepteren. Gerelateerd aan een vakinhoud, kan hoeken uitstekend toegepast worden om een onderwerp te introduceren, om leerlingen met elkaar te laten discussiëren of om leerpunten samen te vatten.
- Laat de leerlingen hun keuze opschrijven om te voorkomen dat ze naar de hoek lopen van hun vriendjes.
- De leerkracht van groep 1 en 2 kan er ook voor kiezen om alleen de eerste drie stappen met de kleuters te doen.

8: Binnen- en buitenkring

1 – 8

Opdracht: praten over een onderwerp in tweetallen in een kring

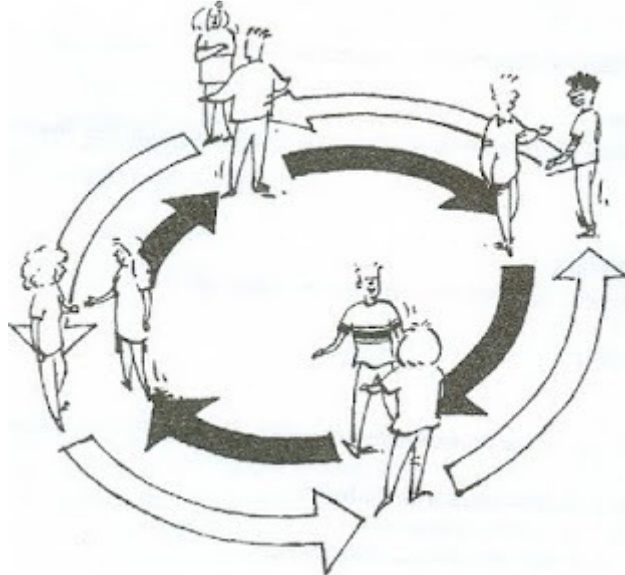
Stappen:

1. De leerkracht vormt tweetallen. Binnen een tweetal is een leerling nummer 1 en de ander nummer 2. De nummers 1 vormen een cirkel. Als de cirkel staat, zoeken de nummers 2 hun partner op en gaan er achter staan. De nummers 1 draaien zich om en kijken naar hun partner.

2. De leerkracht stelt een vraag. Open vragen zijn geschikt voor deze opdracht. De leerlingen in de buitencirkel geven het antwoord, de leerlingen van de binnencirkel luisteren. Een efficiënte werkwijze is wanneer niet de leerkracht een vraag stelt, maar de leerlingen elkaar een vraag stellen, bijvoorbeeld over een onderwerp dat pas in de groep besproken is. Iedere leerling moet dan zelf een vraag bedenken.

3. Nu mogen de leerlingen van de binnencirkel hun antwoord geven. De leerlingen blijven nog gewoon op hun plaats staan.

4. Nu gaan de leerlingen naar een nieuwe partner. De leerkracht geeft hiervoor bijvoorbeeld de volgende aanwijzingen: draai met de klok mee en dan is je nieuwe partner, of draai 3 plaatsen door met de klok mee.

Welke doelen bevordert ik tijdens deze activiteit:

- Actualiseren van de voorkennis, oriëntatie op en introductie van een onderwerp.
- Informatie kiezen, verzamelen, inventariseren en uitwisselen.
- Het inoefenen en herhalen van een (nieuwe) vaardigheid.
- Zelfstandige verwerking.

Tips en adviezen:

▣ Binnencirkel-buitencirkel vergt ruimte. Maar de leerkracht kan deze werkvorm uitstekend in een gymlokaal of buiten toepassen.

▣ Bij een oneven aantal leerlingen wordt een tweeling gevormd: twee kinderen geven elkaar een hand en lopen samen. Plaats de tweeling in de buitenste cirkel vanwege de loopruimte.

▣ De leerkracht kan variëren in het aantal plaatsen dat de leerlingen doorschuiven. Begin met het laten draaien van een kring tegelijk. Als het goed gaat, kunnen beide kringen tegen elkaar in draaien.

9: De waardelij

4 – 8

Opdracht: Op welke plek ga je staan en waarom?

Stappen:

1. De leerkracht bedenkt een stelling waarmee de leerlingen het een of oneens moeten kunnen zijn. Wijs aan hoe de lijn door het lokaal loopt en geef aan wat het betekent als je aan beide uiteinden gaat staan. (houd de optie open om in het midden te staan, de kinderen moeten dan wel kunnen verantwoorden waarom ze juist daar zijn gaan staan).
2. Geef de leerlingen bedenktijd na het oplezen en/of zichtbaar maken van de stelling. Laat de leerlingen kiezen waar ze willen gaan staan. Laat ze hun plek innemen.
3. De leerkracht vraagt een aantal leerlingen uit te leggen waarom ze daar staan.
4. De kinderen mogen nu van plaats verwisselen als ze zijn overgehaald door argumenten van een ander.
5. De leerkracht vraagt nu aan de leerlingen die zijn verplaatst waarom en door welk argument dat is.

Welke doelen bevordert ik tijdens deze activiteit:

- Groeps- en klassenvorming.
- Uitwisselen van informatie.
- Sociale vaardigheden: met elkaar luisteren, met elkaar overleggen en elkaar feedback geven.

Tips en adviezen:

- De opdracht kan ook zijn om een keuze te maken tussen twee stellingen.

Bronnen:

- De Gouden Weken
 - Grip op de groep
 - Kanjerspelletjes in de gymzaal
 - Relax Kids
 - www.cooperatiewerkvomen.blogspot.nl
Boaz Bijleveld	Eduforce
René van Engelen	JSW
Wim v. 't Westeinde	Instituut voor Kanjertrainingen
Marneta Viegas	Ankh-Hermes